

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ЗЗСО

(гімназії № 153 ім. О. С. Пушкіна

_____ Баталова О.Л.

_____ 2018

М.П.

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
ЗАКЛАДУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
(гімназії № 153 ім. О. С. Пушкіна)

НА 2018-2019 НАВЧАЛЬНИЙ РІК

2-4 класи

Схвалено
на засіданні
педагогічної ради
(протокол № 8
від 21 травня 2018)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Згідно із Законом України «Про освіту», на основі Державного стандарту початкової освіти, Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти I ступеня (наказ МОНУ № 707 від 20.04.2018) закладом загальної середньої освіти I ступеня № 153 ім. О.С.Пушкіна було розроблено Освітню програму – єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів, індивідуальних проектів, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання. Освітня програма окреслює підходи до планування й організації ЗЗСО єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової загальної освіти.

Освітня програма ЗЗСО № 153 ім. О.С.Пушкіна I ступеня (початкова освіта) містить:

- загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати навчання здобувачів освіти;
- вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою;
- перелік, зміст, тривалість і взаємозв'язок освітніх галузей та/або предметів, дисциплін тощо, логічну послідовність їх вивчення;
- форми організації освітнього процесу;
- опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

В освітній програмі ЗЗСО №153 ім.О.С.Пушкіна визначено загальний обсяг навчального навантаження, орієнтовну тривалість і можливі взаємозв'язки окремих предметів, факультативів, курсів за вибором тощо, зокрема їх інтеграції, а також логічної послідовності їх вивчення які натеper подані в рамках навчальних планів (додаток 1);

очікувані результати навчання учнів подані в рамках навчальних програм;

пропонований зміст навчальних програм;

рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;

вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою.

Навчальний план дає цілісне уявлення про зміст і структуру першого рівня освіти, встановлює погодинне співвідношення між окремими

предметами за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження учнів. Навчальний план початкової школи передбачає реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану Державного стандарту через окремі предмети. Вони охоплюють інваріантну складову, сформовану на державному рівні, яка є спільною для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування і форм власності, та варіативну складову.

Відповідно до мов навчання у ЗЗСО № 153 передбачено варіант навчального плану початкової школи з російською мовою навчання та з поглибленим вивченням англійської мови.

Навчальний план містить інваріантну складову, сформовану на державному рівні, обов'язкову для всіх закладів загальної середньої освіти незалежно від їх підпорядкування і форм власності, та варіативну, в якій передбачено додаткові години на вивчення предметів інваріантної складової.

Навчальний план (додаток 1) конкретизує організацію освітнього процесу. **Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання** вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у програмі.

Варіативна складова навчальних планів використовується на індивідуальні заняття та консультації. Варіативність змісту початкової освіти реалізується також через запровадження в навчальних програмах резервного часу, що створює простір для задоволення освітніх потреб учнів, вирівнювання їх досягнень, розвитку наскрізних умінь тощо.

Повноцінність початкової освіти забезпечується реалізацією як інваріантної, так і варіативної складових, які в обов'язковому порядку фінансуються з відповідних бюджетів.

У початковій школі здійснюється **поділ класів** на групи при вивченні української та англійської мови відповідно до чинних нормативів (наказ Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 р. № 128, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 06.03.2002 за № 229/6517).

Загальний обсяг навчального навантаження для учнів 2-4-х класів закладів загальної середньої освіти складає 2695 годин/навчальний рік: для 2-х класів – 875 годин/навчальний рік, для 3-х класів – 910 годин/навчальний рік, для 4-х класів – 910 годин/навчальний рік. Детальний розподіл навчального навантаження на тиждень окреслено у навчальному плані.

Навчальний план зорієнтовано на роботу початкової школи за 5-денним навчальними тижнем.

При визначенні гранично допустимого навантаження учнів ураховані санітарно-гігієнічні норми та нормативну **тривалість уроків** у 2-4 класах – 40 хвилин.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року № 462 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» години фізичної культури не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Збереження здоров'я дітей належить до головних завдань школи. Тому формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки здійснюється не лише в рамках предметів "Фізична культура" та "Основи здоров'я", а інтегрується у змісті всіх предметів інваріантної та варіативної складових навчальних планів.

Гранична наповнюваність класів встановлюється відповідно до Закону України "Про загальну середню освіту".

Логічна послідовність вивчення предметів розкривається у відповідних навчальних програмах.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти. Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати вчитель/вчителька у рамках кожної освітньої галузі.

Метою навчання учнів 2-4 класів є всебічний розвиток кожної дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, підготовка учнів до навчання в закладі освіти II ступеня.

Результати навчання повинні робити внесок у формування ключових компетентностей учнів. Такі ключові компетентності, як уміння вчитися екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх предметів. Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-

інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів до навчання і підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу і формування наукового світогляду. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації.

Перелік та пропонований зміст освітніх галузей. Типову освітню програму укладено за такими освітніми галузями:

Мови і літератури

Суспільствознавство

Мистецтво

Математика

Природознавство

Технології

Здоров'я і фізична культура

Освітня галузь "Мови і літератури" з урахуванням вікових особливостей учнів у навчальних планах реалізується через окремі предмети "Українська мова (мова і літературне читання)", "Мова корінного народу, національної меншини (мова і літературне читання)", "Іноземна мова".

Освітні галузі "Математика", "Природознавство" реалізуються через однойменні окремі предмети, відповідно, - "Математика", "Природознавство".

Освітня галузь "Суспільствознавство" реалізується предметом "Я у світі".

Освітня галузь "Здоров'я і фізична культура" реалізується окремими предметами "Основи здоров'я" та "Фізична культура".

Освітня галузь "Технології" реалізується через окремі предмети "Трудове навчання" та "Інформатика".

Освітня галузь "Мистецтво" реалізується окремими предметами "Образотворче мистецтво" і "Музичне мистецтво"

Враховуючи інтегрований характер навчання на компетентнісних засадах, у процесі реалізації Освітньої програми для 2-4-х класів передбачено використання **внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків**, які сприяють цілісності результатів початкової освіти та переносу умінь у нові ситуації.

Рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку, екскурсії, віртуальні подорожі, спектаклі, квести, які вчитель організує у межах уроку або в позаурочний час.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти. Система внутрішнього забезпечення якості складається з наступних компонентів:

- кадрове забезпечення освітньої діяльності;
- навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності;
- матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності;
- якість проведення навчальних занять;
- моніторинг досягнення учнями результатів навчання (компетентностей).

Завдання системи внутрішнього забезпечення якості освіти:

- оновлення методичної бази освітньої діяльності;
- контроль за виконанням навчальних планів та освітньої програми, якістю знань, умінь і навичок учнів, розробка рекомендацій щодо їх покращення;

- моніторинг та оптимізація соціально-психологічного середовища закладу освіти;

- створення необхідних умов для підвищення фахового кваліфікаційного рівня педагогічних працівників.

Контроль і оцінювання навчальних досягнень здобувачів здійснюються на суб'єкт-суб'єктних засадах, що передбачає систематичне відстеження їхнього індивідуального розвитку у процесі навчання. Упродовж навчання в початковій школі здобувачі освіти опановують способи самоконтролю, саморефлексії і самооцінювання, що сприяє вихованню відповідальності, розвитку інтересу, своєчасному виявленню прогалин у знаннях, уміннях, навичках та їх корекції. Оцінювання навчальних досягнень учнів 2-4 класів здійснюється бально.

Вимоги до осіб, які можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти. Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років (відповідно до Закону України «Про освіту»).

Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття базової середньої освіти за інших умов.

Додаток 1
(складений за таблицею 5
до Типової освітньої програми,
затвердженою наказом
МОНУ №407 від 20.04.2018)

**Навчальний план 2-4 класів
з навчанням російською мовою
і поглибленим вивченням англійської мови (І ступінь)
ЗЗСО № 153 ім.О.С.Пушкіна на 2018-2019 навчальний рік**

Освітні галузі	Предмети	Кількість годин на тиждень у класах			
		2а,б	3а,б	4а,б	Разом
Мови і літератури (мовний і літературний компоненти)	Російська мова	6	5	5	16
	Українська мова	3	4	4	11
	Англійська мова	3	3	4	10
Математика	Математика	4	4	4	12
Природознавство	Природознавство	1	1	1	3
Суспільствознавство	Я у світі		1	1	2
Мистецтво	Музичне мистецтво, образотворче мистецтво	1	1	1	3
Технології	Трудове навчання	1	1	1	3
	Інформатика	1	1	1	3
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	3
	Фізична культура	3	3	3	9
Усього		21+3	22+3	23+3	66+9
Додаткові години на, проведення індивідуальних консультацій та групових занять		1	1	-	2
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня		22	23	23	68
Сумарна кількість навчальних годин інваріантної і варіативної складових, що фінансується з бюджету (без урахування поділу класів на групи)		25	26	26	78

Математика
навчальна програма
для ЗЗСО № 153 ім. О.С.Пушкіна
2- 4 класи

Пояснювальна записка

Курс математики – важлива складова навчання і виховання молодших школярів, основоположна частина математичної освіти.

Програма з математики для 2–4 класів спрямована на реалізацію мети та завдань освітньої галузі, визначених у Державному стандарті початкової загальної освіти.

Навчання математики забезпечує формування у молодших школярів ключових компетентностей, які позначаються через уміння вчитися, здатність логічно міркувати, уміння критично мислити, готовність розв’язувати проблеми із застосовуванням досвіду математичної діяльності для вирішення повсякденних задач, уміння працювати в команді тощо. Крім того, навчання математики сприятиме виробленню в учнів передумов самостійного пошуку й аналізу інформації, фінансової грамотності та підприємницьких навичок.

Основним завданням навчання математики є формування в молодших школярів предметної математичної компетентності, яка виявляється у таких ознаках:

цілісне сприйняття світу, розуміння ролі математики у пізнанні дійсності;

розпізнавання проблем, які розв’язуються із застосуванням математичних методів;

здатність розв’язувати сюжетні задачі, логічно міркувати, виконувати дії за алгоритмом, обґрунтовувати свої дії;

уміння користуватися математичною термінологією, знаковою і графічною інформацією;

уміння орієнтуватися на площині та у просторі;

здатність застосовувати обчислювальні навички й досвід вимірювання величин у практичних ситуаціях.

Важливу роль у формуванні компетентності учня/учениці відіграє набуття ним/нею досвіду задоволення пізнавальних інтересів, проявів

емоційно-ціннісних ставлень, творчої активності, спілкування, соціальних орієнтацій.

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти курс математики будується за такими змістовими лініями:

числа, дії з числами;

величини;

математичні вирази, рівності, нерівності;

сюжетні задачі;

просторові відношення, геометричні фігури;

робота з даними (реалізується наскрізно в усіх інших змістових лініях).

Основу змісту початкового курсу математики становить арифметика цілих невід'ємних чисел і вимірювання величин. На пропедевтичному рівні подаються елементи алгебри та геометрії. Зміст розділів у кожному класі розширюється і доповнюється. Таким чином забезпечується поступове розширення і ускладнення навчального матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення. Це сприяє формуванню знань, умінь, навичок і способів діяльності на вищому рівні узагальнення.

У зв'язку з цим розділи починаються із узагальнення і систематизації навчального матеріалу, який вивчався у попередньому класі, з подальшим його розвитком.

Характеристика змісту навчання

Формування початкових математичних знань, умінь і способів діяльності, їх практичне застосування ґрунтується на суб'єктному досвіді дітей, набутого ними або у сім'ях, або у дошкільних чи інших навчальних закладах.. Дошкільники, як правило, володіють уміннями орієнтуватися у просторі та визначати розташування у ньому різних об'єктів навколишнього світу; лічити, принаймні, в межах 10, робити елементарні узагальнення, висновки, висловлювати власні оціночні судження.

Ці уміння служать основою для формування предметної математичної компетентності в початковій ланці освіти.

Змістова лінія «Числа. Дії з числами» є найбільшою за обсягом. У її межах розгортаються решта змістових ліній. Уявлення про натуральне число формується на основі оперування групами об'єктів навколишнього світу, у тому числі й геометричних фігур.

У другому класі учні вивчають додавання та віднімання двоцифрових чисел без переходу через розряд, табличне додавання і віднімання у межах 20 з переходом через розряд, а потім - додавання і віднімання в межах 100 також з переходом через розряд, опановують дії множення і ділення, ознайомлюються з табличним множенням чисел 2 - 5 і відповідні їм випадки ділення. Таблиці множення числа 6 - 9 та відповідні їм випадки ділення вводяться на рівні ознайомлення .

Вивчення арифметичних дій у другому класі базується на розкритті їх змісту, взаємозв'язків між діями додавання і віднімання, множення і

ділення, залежностей між компонентами й результатами дій. Зміст кожної арифметичної дії розкривають у процесі виконання практичних дій з групами об'єктів навколишнього світу.

У третьому класі учні вивчають нумерацію чисел у межах 1000, закріплюють поняття розряду як основи нумерації чисел; опановують прийоми письмового додавання і віднімання; вивчають таблицю множення на числа 6-9 та відповідні їм випадки ділення, ознайомлюються з прийомами позатабличного множення і ділення, ділення з остачею. Володіння табличними та позатабличними випадками множення і ділення учні засвоюють на рівні навички.

У четвертому класі учні вивчають нумерацію чисел у межах мільйона, засвоюють поняття класу та розрядів, що входять до складу перших двох класів, узагальнюють позиційний принцип запису чисел; засвоюють алгоритми письмового додавання і віднімання, множення і ділення багатоцифрових чисел. У межах цієї змістової лінії на практичній основі в учнів формують поняття дробу: у 3-му класі – ознайомлюють із частинами (дробами з чисельником 1), у 4-му – з дробами, їх утворенням і порівнянням дробів з однаковими знаменниками.

Завданням змістової лінії «Величини» є ознайомлення учнів із основними величинами та їх вимірюванням. Ця змістова лінія є пропедевтичною основою для побудови моделей навколишнього світу, важливою ланкою, що пов'язує математику з іншими науками. Вивчення довжини, маси, місткості, часу, вартості, периметру, площі та способів вимірювання цих величин перебуває у тісному зв'язку з формуванням поняття числа, вивченням арифметичних дій та геометричних фігур. Одиниці вимірювання величин вводять поступово по концентрах – десяток, сотня, тисяча, мільйон. Важливо формувати в учнів уміння використовувати різні одиниці вимірювання величин у процесі розв'язування практично - зорієнтованих задач. Поняття величини є одним із головних у контексті формування в учнів цілісної картини світу, практичного застосування досвіду навчальної математичної діяльності в життєвих ситуаціях.

Одночасно з вивченням арифметичного матеріалу вводять елементи алгебри, **подані змістовою лінією «Математичні вирази. Рівності. Нерівності»**. На конкретних прикладах розкривають поняття про вирази – числові та зі змінною; рівності – числові, рівняння, формули; нерівності – числові та зі змінною. Одним із питань алгебраїчної пропедевтики в початковій школі є формування уявлення про залежність результату арифметичної дії від зміни одного з її компонентів. Робота із цим змістом є підготовкою до засвоєння функціональної залежності на наступному ступені математичної освіти.

Вивчення елементів геометрії передбачено **змістовою лінією «Просторові відношення. Геометричні фігури»**. Головне завдання полягає у розвитку в учнів просторових уявлень, уміння спостерігати, порівнювати, узагальнювати й абстрагувати; формуванні у школярів практичних умінь

будувати, креслити, моделювати й конструювати геометричні фігури тощо. У початковому курсі математики в учнів формують уявлення та поняття про геометричні фігури на площині, їх істотні ознаки, вчать розпізнавати геометричні фігури у просторі та їх елементи, співставляти геометричні фігури з навколишніми предметами. Навчальна діяльність, пов'язана із вимірюванням і обчисленням геометричних величин (периметру та площі), дозволяє проілюструвати просторові та кількісні характеристики реальних об'єктів, організувати продуктивну діяльність молодших школярів..

Одним із завдань навчання математики є формування в учнів здатності розпізнавати практичні проблеми, які можна розв'язати із застосуванням математичних методів. **У зв'язку з цим особливо значуща роль відведена змістовій лінії «Сюжетні задачі».** Сюжетні задачі виступають важливим засобом ілюстрації і конкретизації навчального матеріалу; розвитку пізнавальних процесів, оволодіння прийомами розумової діяльності; виховання вольових якостей, естетичних почуттів; розвитку вміння будувати судження, робити висновки; формування в учнів мотивації їхньої навчальної діяльності, інтересу та здатності до цієї діяльності.

Сюжетні задачі, особливо практично - зорієнтовані, забезпечують зв'язок математики із реальним життям дитини. Уміння розв'язувати задачі є не лише показником навченості, а й здатності до самостійної навчальної діяльності. Метою цієї змістової лінії є формування в учнів загального уміння працювати із задачею, умінь розв'язувати задачі певних типів. **У 2-му класі** формують поняття про задачу (відповідно просту або складену), її структурні елементи, сутність процесу розв'язування. Основним завданням є набуття учнями загального уміння розв'язувати сюжетні задачі. **У 3-му і 4-му класах** вдосконалюють загальне уміння розв'язувати задачі на матеріалі нових видів простих та складених задач. **Починаючи з 3-го класу,** розглядаються типові задачі у процесі роботи над якими формується уміння розв'язувати задачі певних типів, а також задачі з геометричним змістом. В 4-му класі вводяться задачі з буквеними даними.

Уявлення про **процес розв'язування задачі** формується як перехід від текстової моделі (текст задачі) до схематичної (короткий запис, схема), а далі – до математичної (вираз).

Процес розв'язування задачі передбачає аналіз її умови, подання результатів цього аналізу у вигляді допоміжної моделі – короткого запису, схеми, малюнка тощо; пошук шляхів і складання плану розв'язування задачі, запис її розв'язання, відповідь на запитання задачі.

Під час розв'язування простих задач акцент ставиться на обґрунтуванні вибору арифметичної дії, необхідної для відповіді на запитання задачі; під час розв'язування складених – на аналітичних або синтетичних міркуваннях щодо пошуку плану розв'язування.

При роботі над задачею бажаною є перевірка правильності її розв'язку. Така перевірка може бути прямою (встановлення відповідності між числами,

отриманими в результаті розв'язування, і даними в умові задачі, попередній прикидці майбутнього результату) і непрямою (складання і розв'язування оберненої задачі або розв'язування задачі іншим способом).

Для розв'язування сюжетних задач переважно обирається арифметичний метод. Розв'язування задачі арифметичним методом записують діями з поясненням до кожної із них або за допомогою виразу. Цим забезпечується єдність виконання розумових дій аналізу і синтезу.

У початковому курсі математики в учнів формують простіші вміння працювати з інформацією – **змістова лінія «Робота з даними»**, яку не виділено у змісті програми окремо, оскільки вона є наскрізною і реалізується в усіх інших змістових лініях. Основне її завдання – ознайомити молодших школярів на практичному рівні зі способами подання інформації та роботи з нею при розв'язуванні практично - зорієнтованих задач, моделювання описаних ситуацій у формі таблиць, схем, діаграм.

Зокрема, у змістовій лінії «Числа. Дії з числами» використовується числовий промінь для ілюстрації початкового відрізка натурального ряду, схематичної інтерпретації арифметичних дій, відношення різницевого і кратного порівняння, таблиці складу чисел, таблиці розрядів і класів тощо.

У змістовій лінії «Величини» для унаочнення порівняння результатів вимірювання величин використовують лінійні або стовпчасті діаграми, формують первинні уявлення про добір і накопичення даних, занесення до таблиці; зчитування інформації, заданої за допомогою лінійних і стовпчастих діаграм, таблиць, графів.

Опрацювання змістової лінії «Сюжетні задачі» передбачає подання аналізу тексту задачі у вигляді схеми, рисунка, таблиці, ілюстрування шляхів її розв'язання за допомогою граф-схеми («дерево міркувань»).

Процес вивчення кожного розділу й теми супроводжується засвоєнням учнями відповідної математичної символіки і термінології, передбачає розвиток математичного мовлення учнів.

У програмі конкретизовано зміст навчального матеріалу для кожного класу і подано відповідні державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Послідовність розділів курсу і кількість годин для їх вивчення не вказується. Це дозволяє авторам створювати варіативні підручники, а вчителям – складати календарно-тематичний план відповідно до навчально-методичного комплексу, за яким навчаються учні, і з огляду на конкретну навчальну ситуацію у класі та педагогічну доцільність. Визначений у програмі обсяг навчального матеріалу є необхідним і достатнім для формування в учнів предметної математичної і ключових

компетентностей, а також готовності до вивчення математики на наступному ступені освіти.

Водночас, передбачено диференціацію змісту навчання: до програми кожного класу подано орієнтовний перелік додаткових тем для можливого розширеного вивчення курсу. Учитель може обирати теми самостійно з огляду на індивідуальні можливості і потреби учнів. До додаткових тем не визначаються державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, а отже, вони не підлягають контролю й оцінюванню.

Навчальна програма з російської мови для ЗЗСО № 153 ім. О.С.Пушкіна з навчанням російською мовою (2-4 класи)

Русский язык

Пояснительная записка

Начальный курс русского языка представляет собой важнейший компонент школьной программы, поскольку русский язык в школе с русским языком обучения является не только объектом изучения, отдельным учебным предметом, но и средством обучения другим школьным дисциплинам, так как овладевая умением учиться, школьники изучают родной язык – ключ к познанию, образованности, развитию интеллекта.

Цели, задачи и содержание курса русского языка в начальной школе определяются отраслью «Языки и литературы» Государственного стандарта начального общего образования (2011г.).

Основная цель курса – заложить основы формирования коммуникативной компетентности учащихся с учетом их интересов и возможностей, что обеспечивается планомерным обучением всем видам речевой деятельности на основе определенного круга знаний по языку и языковых умений. Изучение русского языка также должно содействовать становлению духовно богатой личности, которая умеет самостоятельно учиться и ориентироваться в информационном потоке.

Достижение основной цели обучения русскому языку осуществляется в процессе решения следующих **задач**:

- развитие у детей положительной мотивации к изучению языка, коммуникативного мотива; желания знать русский язык, постигая его законы; воспитание бережного отношения к слову и уважения к языку как части русской национальной культуры;
- обеспечение гармонического развития всех видов речевой деятельности (аудирование, говорение, чтение, письмо);

- усвоение основ знаний из области фонетики и графики, грамматики, лексики, морфемики, лингвистики текста;
- формирование каллиграфических, орфографических и пунктуационных навыков, речевых умений, обеспечивающих восприятие, воспроизведение и создание высказываний в устной и письменной форме;
- обогащение словарного запаса, формирование умения пользоваться словарями разных типов;
- обеспечение осознанного усвоения способов применения теоретических сведений и орфографических правил в речевой деятельности;
- воспитание языковой личности, которая заботится о качестве своей речи и умело пользуется ею;
- развитие этнического самосознания тех учащихся, которые являются носителями русского языка. При обучении русскому языку учащихся других национальностей – обеспечение – наряду с украинским – свободного владения одним из распространенных в Украине и в мире языков. Формирование у тех и других учащихся чувства принадлежности к многонациональному народу Украины; содействие становлению у них гражданских и патриотических чувств;
- приобщение к культурному наследию русского народа;
- воспитание у учащихся интереса друг к другу, уважения и внимания к мыслям и чувствам своих одноклассников;
- эстетическое, эмоциональное, нравственное развитие школьников;
- становление гуманистического мировоззрения, формирование интеллекта и духовного мира учащихся, приобщение их к национальным и общечеловеческим ценностям;
- воспитание положительного и бережного отношения к книге как объекту культуры;
- формирование умения учиться.

Весь процесс обучения русскому языку подчинен развитию у младших школьников коммуникативной (языковой и речевой), социокультурной и деятельностной компетенции, при ведущей роли речевой содержательной линии обучения. При этом существенными показателями сформированности ключевых компетенций является демонстрация учащимися коммуникативно оправданного, свободного и правильного использования единиц русского языка не только на уроках непосредственной речевой направленности (русский язык, литературное чтение), но и при изучении других учебных предметов, а также в незнакомой ситуации и во внеурочное время.

Важный аспект изучения русского языка – развитие образного и логического мышления, познавательных интересов, морально-этическое и эстетическое воспитание учащихся, приобщение детей к общечеловеческим ценностям, развитие творческого потенциала школьников.

В ходе начального обучения русскому языку происходит слияние обучения, развития и воспитания школьников в единый органичный процесс.

Курс русского языка в начальных классах строится в соответствии с такими основными линиями содержания: **речевой, языковой, социокультурной и деятельностной.**

Речевая линия содержания предполагает формирование и развитие устной и письменной речи учащихся, их умений пользоваться языком как средством общения, познания и самопознания, влияния, саморазвития и самосовершенствования. Это умения воспринимать и понимать речь, самостоятельно создавать устные и письменные диалогические и монологические высказывания различных типов, стилей, жанров речи, в разных сферах жизни, пользоваться разными видами слушания и чтения, вести диалог с соблюдением требований речевого этикета, правильно и коммуникативно целесообразно высказывать свои мысли, анализировать тексты, оценивать и совершенствовать собственную речевую деятельность, овладевать риторическими навыками и т.п. С этой целью совершенствуются все виды речевой деятельности, которыми дети овладели в дошкольном возрасте и которые являются новообразованиями в младшем школьном возрасте. Реализацию речевой линии обеспечивает взаимодействие трех остальных линий содержания обучения русскому языку.

Языковая линия содержания направлена на усвоение школьниками знаний о языке, формирование языковых умений и разрабатывается с учетом того, что начальный курс обучения русскому языку и формирования у учащихся умений выполнять определенные виды языкового анализа носит пропедевтический характер. Эта работа должна быть подчинена интересам развития у ребенка орфоэпических, лексических, грамматических, правописных умений, т.е. усвоению норм литературного языка и культуры речи. Она осуществляется с учетом особенностей русской речи в Украине, которые определяются близостью и взаимодействием украинского и русского языков.

Социокультурная содержательная линия является обязательной составляющей работы над речевой и языковой линиями и предполагает формирование и расширение представлений учащихся о культуре русского и украинского народов; усвоение формул национального речевого этикета, правил общения и использование их в общении с представителями разных возрастных групп и статусов в различных сферах общения; Важным аспектом социокультурной работы является формирование у учащихся умения соблюдать правила общественного поведения, толерантного отношения к носителям других культур.

Деятельностная линия содержания обучения направлена на формирование у младших школьников ключевой компетентности – умения учиться, включающего в себя учебно-организационные умения и навыки (уметь организовать свое рабочее место; решать учебные задачи во взаимодействии с одноклассниками в паре, в малой группе; ориентироваться

во времени, учиться его распределять и беречь; планировать последовательность выполнения задания; прогнозировать результаты деятельности; доводить работу до конца); учебно-информационные (уметь работать с учебником, учебными пособиями, пользоваться дополнительной и справочной литературой, сосредоточенно слушать, формулировать вопросы, доказательно давать ответы); учебно-интеллектуальные (анализировать языковые и речевые объекты, сравнивать их, выделять в них главное, обобщать, делать выводы; устанавливать связь между новым материалом и ранее изученным; высказывать и доказывать собственное мнение; уметь моделировать, комбинировать, дополнять, продолжать, преобразовывать материал); контрольно-оценочные (знать разные способы проверки и контроля своей деятельности, знать способы исправления ошибок, оценивать свои действия и действия других), что непосредственно связано с развитием у детей мотивации учения.

Названные содержательные линии обучения русскому языку в их совокупности формируют речевую компетентность школьника, способствуют становлению его как языковой личности.

Организация изучения начального курса русского языка должна базироваться на следующих **принципах**:

- гуманистический характер образования, приоритет общечеловеческих ценностей, жизни и здоровья человека, свободного развития личности;
- преемственность и перспективность дошкольного, начального и основного общего образования;
- развитие каждого ребенка как субъекта отношений с окружающими людьми – ровесниками и взрослыми;
- реализация права каждого ребенка на качественное образование, с учетом его индивидуальных способностей и темпа развития;
- разнообразие организационных форм обучения, которые обеспечивают мотивацию изучения русского языка, раскрытие творческого потенциала детей, формирование навыков учебной деятельности, развитие познавательных мотивов, обогащение стилей сотрудничества со сверстниками и взрослыми в учебно-познавательной деятельности;
- активное использование жизненного опыта каждого ученика в процессе развития всех видов речевой деятельности;
- сохранение и укрепление психофизического и духовного здоровья учащихся, обеспечение их эмоционального благополучия;
- воспитание гражданственности, трудолюбия, уважения к окружающим, любви к членам семьи, бережного отношения к природе;
- целесообразность использования форм, методов и приемов обучения.

Достижение образовательной цели обучения русскому языку возможно при оптимальном и комплексном применении методов и приемов классической методики обучения родному языку и инновационных образовательных технологий развивающего обучения.

Планомерное речевое развитие учащихся осуществляется во взаимосвязи с усвоением ими языкового материала и развитием мышления. В каждый урок включаются разнообразные виды речевой деятельности: аудирование и чтение (осмысление услышанного или прочитанного); конструирование монологических высказываний (устные и письменные ответы по теме изучаемого материала, изложения, сочинения); участие в диалоге (анализ, составление, разыгрывание по ролям, оценивание); создаются речевые ситуации, которые естественным образом рождают мысль и побуждают к реализации ее в речи, в творческой деятельности.

Учебное время в программах для 2-4 классов распределяется с учетом необходимости выделения в учебном процессе 10-12 специальных часов для формирования и развития устных и письменных видов речевой деятельности.

В целом распределение часов в программе осуществляется так: из общего количества часов, отведенных на русский язык в каждом классе (105 – во 2 классе, 87,5 – в 3 и 4 классах), вычтено 4 часа резервного времени, которое оставлено на усмотрение учителя, 7 часов выделено для повторения в начале года, в конце каждого учебного периода и в конце года.

Программа построена на основе личностно-ориентированного и компетентностного подходов, что требует чёткого определения результативности усвоения содержания начального курса языка, языковых и речевых умений.

В программе начального обучения русскому языку выделены такие разделы: «Речевая содержательная линия», «Языковая содержательная линия», «Социокультурная содержательная линия», «Деятельностная содержательная линия», «Графические навыки, техника письма, культура оформления письменных работ». В программу 1 класса введен раздел «Обучение грамоте», который представляет особый и очень ответственный период обучения первоклассников элементарному чтению и письму как видам речевой деятельности, формирующимся в неразрывной связи с аудированием (слуховым восприятием чужой речи), говорением (передачей мыслей и чувств в устном высказывании); графические навыки, техника письма и культура оформления письменных работ формируются и осваиваются в процессе обучения детей письму.

I. Речевая содержательная линия

Программа предусматривает приобретение учащимися определенных знаний о речи, об особенностях высказываний, обусловленных их коммуникативными задачами, ситуацией общения (кто говорит, кому адресовано высказывание, какова его цель и др.). Однако основное внимание в обучении должно уделяться развитию умений осуществлять все виды речевой деятельности: слушание-понимание (аудирование), говорение, чтение, письмо.

Развитие речевых умений осуществляется в соответствии с основными сферами общения (персональной, публичной, образовательной,

профессиональной), которые представлены такими темами «Школа», «Семья», «Человек», «Игры», «Профессии», «Природа. Растения, животные», «Город, село», «Родина», «Культура. Народные обычаи», «Спорт».

В основе различных речевых умений лежит умение слушать, понимать устную речь (**аудировать**). Учащиеся, для которых русский язык является родным, безусловно, владеют этим умением на бытовом уровне. Однако в школе непрерывно увеличивается лексический запас, усложняется грамматический строй речи, расширяется тематика и усложняется логика высказываний, предлагаемых для слушания. При этом значительно повышаются требования к скорости, точности восприятия устной речи, пониманию прослушанного, умению концентрировать произвольное внимание в течение все более длительных отрезков времени. Все это обуславливает необходимость развития аудирования не только в начальных классах школы, но и на последующих ступенях обучения.

Одним из видов речевой деятельности является **чтение**. Актуальность развития этого вида речевой деятельности обуславливается тем, что благодаря чтению происходит наполнение долговременной памяти учащихся синтаксическими конструкциями, необходимыми для построения самостоятельных письменных высказываний, обогащение жизненного опыта детей. Поэтому во 2-4 классах уроки русского языка служат развитию умения читать, понимать прочитанное, работать с книгой. Этому способствует широкое использование на уроках русского языка текстов, любая работа над которыми должна начинаться с чтения (вслух или молча), проверки понимания, более или менее подробного обсуждения. Спецификой работы по чтению на уроках языка является то, что внимание детей особенно привлекается к правильному произношению и значению слов, интонации предложений, различных по структуре, смысловому членению с помощью пауз, мелодики и др. Систематическая целенаправленная работа над формированием и совершенствованием навыков правильного, сознательного, беглого и выразительного чтения осуществляется непосредственно на уроках литературного чтения. В начальных классах предполагается регулярное обучение работе с учебником русского языка: развитие умения пользоваться оглавлением, условными знаками, сносками, таблицами, схемами; различать шрифты и понимать их назначение, различать в тексте учебника разъяснения, правила для усвоения, примеры, находить на странице нужный материал и пр.

Развитие навыков речевой деятельности предполагает также работу над **говорением** и **письмом**, которая включает анализ, планирование, воспроизведение, построение, редактирование учащимися диалогических и монологических высказываний (устных и письменных) – на основе прочитанных или прослушанных литературных произведений, просмотренных фильмов, рассказов родственников, знакомых о тех или иных событиях, о случаях из повседневной жизни школьников. Важной частью работы является составление устных и письменных высказываний с

непосредственной коммуникативной целью (записка с приглашением, поздравление, объявление и т.п.), а также загадок, сказок, увлекательных историй. При этом необходимо особенно внимательно подходить к обеспечению положительной мотивации выполнения школьниками подобных заданий.

Весь процесс обучения родному языку подчинен формированию навыков речевой деятельности учащихся, развитию умений содержательно, четко и ясно выражать мысли и чувства в устной и письменной форме. Фонетические, лексические, грамматические, орфографические явления и факты языка изучаются во взаимосвязи и ориентированы на применение их учащимися в речевой практике. На каждом уроке обязательно планируются разнообразные виды речевой деятельности: аудирование и чтение (осмысление услышанного или прочитанного); конструирование монологических высказываний (устные и письменные изложения и сочинения); участие в диалоге (анализ, составление, разыгрывание по ролям).

Обучение построению диалогических и монологических высказываний происходит на уроках русского языка и на уроках развития связной речи. Содержание уроков развития связной речи определяется особенностями организации и осуществления учебно-воспитательного процесса в конкретном классе, интересами и жизненным опытом учащихся. В процессе проведения уроков развития связной речи необходимо предлагать школьникам выполнять как репродуктивные и конструктивные, так и творческие упражнения и задания.

II. Языковая содержательная линия

В начальных классах учащиеся получают общее представление о языке как средстве общения, познания, влияния, о существовании в мире разных языков (родственных и неродственных), о государственном языке и других языках, функционирующих в Украине.

Начальное обучение русскому языку предполагает пропедевтическую работу по формированию у школьников знаний о единицах различных языковых уровней (текст, предложение, слово в его лексическом и грамматическом значении, звуки речи). При этом главное внимание должно уделяться практическим аспектам: работе над значением слова и количественному росту словарного запаса учащихся, обогащению их речи различными грамматическими формами, развитию умения пользоваться языковыми средствами в соответствии с нормами литературного языка (орфоэпическими, лексическими, грамматическими, орфографическими), умения анализировать, оценивать собственные речевые произведения, совершенствовать их, умения пользоваться алфавитом, учебными словарями и другой справочной литературой.

Важнейшей задачей обучения правописанию является формирование орфографической и пунктуационной зоркости, умения самостоятельно исправлять допущенные ошибки, сопоставляя написанное с образцом.

В основе орфографической грамотности лежит умение соотносить звуковой и графический образы слова, обозначать звуки слова буквами без пропусков, замен, вставок, перестановок букв, безошибочно писать слова, написание которых основано на прямом соотношении между звуками и буквами (фонетико-графическое написание: *школа, дружный* и т.п.). Кроме того, учащиеся должны усвоить и самостоятельно применять в ходе письма правила правописания, определенные программой (алгоритм грамматических правил в 3-4 классах может иметь до 4-5 шагов).

Формирование орфографических навыков включает работу над списком слов, произношение и написание которых школьники должны запомнить. Усвоение этих слов (из списков текущего года и предыдущих лет обучения) подлежит регулярному контролю.

Работа над правописанием включает также усвоение правил употребления указанных в программе пунктуационных знаков.

III. Социокультурная содержательная линия

Социокультурная содержательная линия является обязательной составляющей процесса компетентностно ориентированного обучения языку и предполагает формирование и расширение представлений учащихся о материально-духовной культуре русского народа с учётом поликультурной ситуации в Украине.

С этой целью в процессе обучения используется информация об исторических событиях, о народных традициях, о выдающихся представителях русского и украинского народов; репродукции картин известных русских и украинских художников, образцы (и/или их изображение) предметов быта, произведений народного искусства и т. п.

Однако работа с учебным материалом, имеющим социокультурную составляющую, не ограничивается уровнем этнокультурологии (изучением слов, обозначающих реальные вещи, обычаи, праздники, обряды и представляющих собой культурное наследие народа). Она должна иметь прежде всего практическую цель и способствовать развитию толерантности как основного принципа человеческого общения; помогать учащимся успешно осваивать различные социальные роли в соответствии с определёнными жизненными ситуациями, учитывая при этом возраст, пол, общественное положение участников процесса общения и используя соответствующие правила общения и формулы национального речевого этикета.

Реализация социокультурной линии в процессе обучения языку осуществляется прежде всего на основе работы с текстами, в которых отображаются особенности культуры как русского народа так и других народов Украины, их национального мышления. Это тексты классической и современной русской литературы для детей, произведения устного народного творчества, фразеологические выражения, пословицы, поговорки, отображающие национальные особенности культуры, характера и жизненного опыта народа.

Выбор тематики текстов для аудирования и чтения, диалогов и монологических высказываний учащихся осуществляется в соответствии с основными сферами использования языка: персональной, публичной, образовательной

(тематика текстов не расписана, но предполагается ее углубление в соответствии с психолого-возрастными особенностями учащихся и задачами их социализации в последующих классах).

Персональная сфера

Я и моя семья: фамилия, имя, отчество, родной язык, мечты, личные достижения; члены семьи, их профессии, взаимоотношения в семье, уважение к старшим, домашние обязанности, семейные традиции, праздники.

Друзья: внешность, черты характера, общие интересы, взаимоотношения.

Здоровый образ жизни: режим дня, утренняя гимнастика, здоровое питание, гигиенические требования к работе с компьютером и мобильным телефоном.

Отдых и досуг: каникулы, свободное время, игры, увлечения, занятия по интересам.

Спорт: виды спорта; участие в спортивных секциях.

Публичная сфера

Родина: город (село, посёлок), в котором я живу; Украина – наш общий дом; государственные праздники Украины, исторически известные места Украины и России, народные праздники и обычаи, традиции народов Украины.

Поездки, путешествия: подготовка к поездке, виды транспорта, картины природы, трудности и радости путешествия, сувениры.

Природа: времена года, животный и растительный мир, особенности природы Украины и России; отношение к природе, защита природы.

Средства коммуникации и технологии: телевидение и радио, любимые теле/радиопередачи, компьютер, компьютерные игры, Интернет, (мобильный) телефон и др.

Искусство: выдающиеся писатели, художники, музыканты Украины и России; посещение выставки, музея, концерта; национальная музыка, танцы;

Кино, театр, цирк: посещение кинотеатра, театра, цирка; любимые фильмы, мультфильмы, спектакли, цирковые представления.

Жизнь общества: права ребёнка, участие детей в различных общественных проектах., правила поведения в различных общественных местах; правила поведения со знакомыми и незнакомыми людьми разного возраста и статуса.

Образовательная сфера

Школьная жизнь: моя школа, мой класс, школьные принадлежности, любимые школьные предметы, дежурство в классе, внеклассные мероприятия, классная и школьная стенгазеты; участие в олимпиадах,

конкурсах, турнирах; уважение к учителям, дружеские отношения с одноклассниками.

Библиотека: образовательная роль библиотеки, любимые книги, авторы, литературные герои.

IV. Деятельностная содержательная линия

Деятельностная линия содержания имеет сугубо процессуальный характер и направлена на обеспечение систематического развития мыслительных способностей учащихся в процессе обучения языку, на овладение базовыми, универсальными интеллектуальными операциями: наблюдать, анализировать языковые явления, сравнивать, выделять главное, обобщать, делать выводы. Важными аспектами деятельностной линии являются: осознание учащимися структуры своей познавательной деятельности от постановки цели, выработки стратегии индивидуального стиля деятельности до получения результатов; формирование способности получать знания, развивать умение фиксировать и оценивать воспринятую информацию; работать индивидуально и коллективно в условиях выбора, поиска, исследования и т.п.

Стратегическими составляющими деятельностной линии являются: освоение учащимися способов решения проблем творческого и поискового характера; развитие умения планировать, контролировать (проводить проверку и самопроверку устных высказываний и письменных работ), оценивать учебные действия и результаты обучения в соответствии с поставленной задачей и условиями ее реализации; поиск наиболее оптимальных способов достижения результата; формирование умения осознавать причины успеха или неуспеха в учебной деятельности, готовности к конструктивным действиям в ситуациях неуспеха.

Важным направлением в обучении русскому языку является воспитание ученика, умеющего учиться: освоение им элементов учебной самостоятельности, продвижение в учебном процессе от репродуктивной деятельности к частично-поисковой и творческой, от действий за учителем, по образцу – к самостоятельному выполнению всех видов заданий; овладение умением переносить знания и способы деятельности в новую ситуацию, самостоятельно работать с новым, доступным по трудности учебным материалом; развитие умения эффективно работать с книгой – учебником, лингвистическими словарями и справочниками, воспитание привычки обращаться к ним.

Обучение русскому языку должно быть также направлено на развитие у школьников общеучебных умений: организационных, общепознавательных, контрольно-оценочных; на воспитание чувства ответственности за выполняемую работу; на развитие умения составлять собственное мнение по обсуждаемым вопросам, обосновывать его, доказывать правильность высказанной точки зрения.

V. Графические навыки, техника письма,

культура оформлення письмених работ

Важная составляющая начального обучения – формирование графических навыков и техники письма. Необходимо стремиться к тому, чтобы письмо младших школьников было аккуратным, разборчивым, его скорость удовлетворяла учебные потребности детей с учетом их индивидуальных особенностей.

Работа над каллиграфией, техникой письма не ограничивается периодом обучения грамоте в 1 классе, а продолжается в последующих классах. Внимание к этой стороне письма необходимо не только при выполнении школьниками специальных упражнений в написании отдельных букв и их элементов, буквосочетаний, слов, но и при выполнении всех других письменных работ (списывание, письмо под диктовку, по памяти и др.).

Работа по письму предполагает развитие у школьников культуры оформления письменных работ (начало письма на первой верхней основной строке страницы, отступ от предыдущей работы, расположение заголовка по центру строки, соблюдение абзацев, полей, аккуратности подчеркиваний, исправлений и др.).

Немаловажной задачей является формирование у учащихся умений писать на доске с ориентацией на ее площадь, регулировать размеры букв, выдерживать горизонтальность строчек, уместно располагать материал и т.п.

Українська мова

(для 2-4 класів ЗЗСО № 153 ім.О.С.Пушкіна з навчанням російською мовою)

Пояснювальна записка

Українська мова як державна вивчається в усіх навчальних закладах України, у тому числі й у школах з російською мовою викладання.

Основною метою навчання української мови в початкових класах шкіл зазначеного типу є формування і розвиток *комунікативної* компетентності з урахуванням можливостей та інтересів молодших школярів. Комунікативна компетентність є ключовою і означає здатність успішно користуватися усіма видами мовленнєвої діяльності у процесі спілкування.

Навчання української мови спрямоване також на формування соціокультурної компетентності, яка полягає в умінні встановлювати соціальні контакти, адаптації підростаючого покоління до життя в українському соціумі, патріотичному й моральному вихованні, а також у формуванні почуттів толерантності до представників інших національностей, їхніх мов, культур.

Для досягнення зазначеної мети протягом навчання школярів у 2-4 класах передбачається розв'язання таких завдань:

- забезпечення позитивної мотивації до засвоєння української мови;
- формування умінь і навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності в усній і письмовій формі;
- засвоєння елементарних знань про найважливіші мовні одиниці, *необхідні й достатні* для формування мовленнєвих умінь і навичок;

- збагачення словникового запасу;
- засвоєння української графіки й орфографії, формування фонетико-графічних та правописних умінь і навичок;
- залучення до національної культури українського народу;
- забезпечення інтелектуального, морального, соціокультурного та естетичного розвитку особистості.

Відповідно до зазначеного конкретизуються навчальні, розвивальні, пізнавальні й виховні завдання, які реалізуються в процесі навчання.

Зміст навчання української мови визначається за такими лініями: *мовленнєвою, мовною, соціокультурною та діяльнісною*, хоч остання спеціально не визначена, оскільки її сутність збігається зі змістом, представленим у програмі з російської мови. Дотримуючись принципу міжпредметних зв'язків, зміст, мета і завдання цієї лінії мають реалізовуватися не лише на уроках російської мови, але й української. Зазначені лінії є взаємозалежними, взаємопов'язаними й спрямованими на формування ключових і предметних компетентностей, визначених у Державному стандарті. *Мовленнєва* лінія постає основною, їй підпорядковуються знання з мови, які є базовими для розвитку й удосконалення вмінь спілкуватися в усній і письмовій формах.

Усна форма мовлення передбачає розвиток умінь слухати-розуміти співбесідника та тексти, прочитані чи розказані українською мовою, збагачення українського словникового запасу, оволодіння орфоепічними і граматичними вміннями й навичками, а також умінням запитувати й відповідати, вести діалог і монолог.

Письмова форма мовлення у початкових класах передбачає засвоєння української графіки й орфографії, формування умінь грамотно писати: списувати й писати самостійно та під диктування, складати й записувати під керівництвом учителя перекази й тексти різних типів – розповіді, описи, міркування, правильно оформляти записи в зошиті, а також формування умінь правильно й свідомо читати українською мовою.

Мовна лінія змісту навчання спрямована на оволодіння учнями елементарними знаннями з української мови та правопису, усвідомлення спільного в російській та українській мовах і відмінностей. Знання з мови не самоціль. Вони підпорядковуються формуванню й удосконаленню орфоепічних, лексичних, граматичних та правописних умінь і навичок. Основним принципом, який обумовлює визначення змісту мовної лінії є принцип врахування спільного і відмінностей у мовному матеріалі російської і української мов та особливостей української мови.

Соціокультурна лінія є невід'ємною частиною змісту навчання і полягає в ознайомленні учнів з національною культурою українців, творчістю українських письменників та інших представників культури, етикетною лексикою, сталими народними висловами, прислів'ями і приказками. Тут соціокультурна лінія тісно переплітається з мовленнєвою та літературним читанням. Соціокультурна лінія змісту навчання передбачає

ознайомлення учнів із нормами, які регулюють соціальні стосунки в українському суспільстві, формування умінь дотримуватись їх (культура поведінки і культура мовлення) у процесі спілкування українською мовою за спеціально створеними ситуаціями: різноманітні соціальні ролі у школі (роль учня, однокласника, роль читача у бібліотеці), вдома (роль сина, доньки, внука), на вулиці (роль перехожого, пасажера у транспорті), у магазині (роль покупця) тощо.

Важливим завданням соціокультурної лінії є виховання громадянина України, який поважає українську державу, знає державну символіку, любить українську мову й культуру та толерантно ставиться до мови й культури інших національностей, що представляють народ України.

Сформованість відповідних знань та комунікативних умінь і становить предметну, соціокультурну й комунікативну компетентності учнів, які виявляється в умінні правильно й доречно використовувати мовні одиниці (слова, словесні формули) в різних життєвих ситуаціях. Соціокультурна лінія є обов'язковою складовою змісту мовленнєвої й мовної ліній. Вона підсилює практичну спрямованість навчального процесу, його зв'язок із життям.

Зміст курсу української мови визначено на основі таких дидактичних і лінгводидактичних принципів:

- мотивація навчального процесу та взаємозв'язок навчання, виховання і розвитку школярів;
- доступність навчального матеріалу;
- комунікативна спрямованість навчального процесу;
- міжпредметні зв'язки, зокрема врахування спільного в російській і українській мовах та відмінностей;
- збереження здоров'я (дотримання норм навчання і відпочинку, застосування ігрових методів навчання, що запобігають втомлюваності дітей);
- зв'язок із життям.

У 2-4 класах визначено такі розділи навчання української мови:

I. Усний курс української мови (в 2 класі - продовження усного курсу 1-го класу)

II. Початкове навчання читання й письма.

III. Відомості з мови та правопису.

Окремий курс становить літературне читання.

I. Усний курс української мови

Формування умінь усного мовлення — одне з основних завдань навчання української мови. Воно розпочинається з першого класу і продовжується та розвивається протягом наступних років навчання.

Уміння, набуті учнями в 1 класі, є базовими. На їх основі в 2 класі формуються уміння комунікативного мовлення, а саме:

- вступати в діалог та вести його українською мовою;
- відтворювати сприйняте на слух за малюнком, аналогією; переказувати, розповідати напам'ять; створювати розповіді за серією

малюнків чи нескладними за змістом сюжетними.

1. Розвиток аудіативних умінь. Аудіативні уміння є складовою комунікативних, адже без розуміння співрозмовника неможлива комунікація. Тому розвиток умінь слухати-розуміти мовлення — одне з найважливіших завдань уроків української мови у початкових класах, що пов'язано не лише з формуванням усного й писемного мовлення, а й із загальнонавчальними вміннями, зокрема умінням зосереджуватись, вникати у зміст повідомлюваного, стежити за розвитком сюжету, розуміти зміст завдань учителя тощо.

В умовах навчання близькоспоріднених мов розуміння української мови, хоч і неповне, забезпечується спільним у фонетичних і граматичних системах та словниковому складі обох мов. Однак часто нові або частково схожі слова призводять до неповного чи неправильного розуміння усних висловлювань. Тому формування умінь, що стосуються аудіювання, особливо в 2 класах, тісно пов'язане зі словниковою роботою, розрізненням вимови звуків, місця наголосу у схожих в обох мовах словах, значенням таких слів. Повнота розуміння може перевірятися шляхом бесід, виконання спеціальних тестових завдань, що потребують не розгорнутої відповіді, а лише "так" чи "ні" або використанням малюнків тощо.

Ураховуючи те, що засвоєння української мови супроводжується інтерференцією (негативним впливом умінь і навичок, сформованих в процесі оволодіння російською мовою), важливим є завдання навчити учнів розрізняти слова, норми вимови та граматичні форми слів української і російської мов, звертати увагу на відмінності у вимові звуків, наголошуванні, тренувати у вимовлянні слів українською мовою. Не допускається, щоб учитель розпочинав урок російською мовою, а потім переходив на українську і навпаки, оскільки це веде до суржику. Використання російської мови необхідне лише для пояснення окремих слів і висловів шляхом перекладу.

2. Розвиток умінь говоріння. Говоріння може відбуватися на репродуктивному рівні, коли учні відтворюють зразок, який дає вчитель, переказують, розповідають напам'ять тощо, і на продуктивному, коли учні вчаться самотійно побудувати фразу, запитати, розповісти про когось, щось (*монологічне мовлення*), вести діалог (*діалогічне мовлення*).

Продуктивне мовлення є кінцевим результатом навчання. Воно пов'язано з комунікацією, тобто спілкуванням, і передбачає мотив (бажання щось повідомити, про щось довідатись), орієнтацію у ситуації мовлення, співбесідника (за діалогічного мовлення) або слухачів (за монологічного) і результат, якого мовець хотів досягнути. Формування комунікативного мовлення потребує засвоєння етикетної лексики, сталих мовленнєвих висловів (формул) належної мовленнєвої поведінки тощо.

Зміст роботи з розвитку усного мовлення обумовлюється такими сферами спілкування: особистісна, навчальна, соціально-побутова, публічна, професійна та сферою природа. Кожна з цих сфер охоплює відповідну тематику й ситуації спілкування, які мають забезпечуватися відповідним

словником. Розвиток умінь розмовляти українською мовою відбувається як на готових зразках мовлення – діалогічних і монологічних текстах, так і за допомогою дидактичних матеріалів у вигляді ситуативних і нескладних за змістом сюжетних малюнків, опорних слів, запитань, уявних ситуацій, створених учителем на уроці тощо. Важливою умовою розвитку комунікативного мовлення є забезпечення мотиву й потреби у спілкуванні українською мовою. Із цією метою рекомендується організовувати позакласну роботу, під час якої проводяться рольові ігри, інсценізація казок, пальчиковий театр; розігрування дитячих ігор. Добре, якщо учні беруть участь у підготовці й проведенні народних свят, розучують колядки й щедрівки, веснянки й гаївки та демонструють свої вміння глядачам.

II. Початкове навчання читання й письма

Уміння і навички читання й письма українською мовою формуються, починаючи з 2 класу, коли учні вже володіють певною мовленнєвою базою: уміння правильної вимови, словниковий запас, граматичні вміння, а також уміння вести діалог і розповідати. За своїми функціями формування початкових умінь читати й писати є по суті навчанням грамоти.

Читання. Оскільки в основі алфавітів обох мов лежить кирилиця, це завдання полегшується тим, що більшість букв діти засвоїли в процесі оволодіння грамотою з російської мови, у них сформувалися і певні навички читання. Тому на уроках української мови спеціального засвоєння потребують нові для дітей букви (*і, є, ї, ї*), знак апостроф (*'*), буквосполучення *ьо* (на місці букви *ё*) та букви, які мають однакове написання, але інше звукове значення (*ч, щ, г, и, е*). В усіх інших випадках відбувається трансформація знань і вмінь, засвоєних на уроках російської мови. При цьому треба враховувати, що навички читання, сформовані на уроках російської мови, мають як позитивний, так і негативний вияв. Останнє проявляється у неправильному наголошуванні, вимові, перекручуванні українських слів під час читання, уповільненні темпу тощо.

Методика пояснення букв, зокрема таких, як *і, и, е, є* відрізняється від методики навчання грамоти рідної мови. У її основі лежить зіставлення з відповідними звуками і буквами російської, вказівка на спільне (звуки) і розмежування відмінностей (буквеного позначення звуків). Такий підхід спрямований на зменшення інтерференції (впливу вже опанованих навичок на формування нових), що уповільнює процес засвоєння українських букв, призводить до помилок. Під час читання на початковому етапі основне завдання – домогтися правильності читання і розуміння прочитаного. З оволодінням цими вміннями зростає темп читання, однак спеціально прискорювати його не варто, оскільки це призводитиме до збільшення вимовних помилок.

Письмо. У 2 класі учні навчаються писати, вживаючи букви українського алфавіту *і, и, е, є, ї, ї*, знак апостроф та буквосполучення *ьо* без правил правопису. Уроки навчання грамоти у I півріччі є комплексними, тобто читання, письмо й розвиток мовлення проводяться на одному й тому ж

уроці, тому важливо раціонально використовувати час на ці види роботи.

Під час письма українською мовою так само необхідно враховувати уже сформовані навички (письмо більшості букв та з'єднань) і спиратися на них та формувати нові, пов'язані з письмом нових букв *і, є, ї, г*, апострофа, буквосполучення *ьо* та вживанням їх у словах. Особливої уваги потребує вживання букв *і, и, е, є* у словах, подібних за звучанням (*Іра, сир, поет*), які однак відрізняються буквеним позначенням голосних. Зазначені букви найбільше зазнають впливу інтерференції, тому доцільно спеціально вправляти дітей у їх вживанні.

Основні види роботи, які застосовуються на цьому етапі, – списування із проговорюванням, словникові диктанти з використанням сигнальних карток, зорово-слухові та зорові диктанти. Важливо у цей період сформувати графічну пильність, уміння вживати українські букви, які засвоюються.

Оскільки навичка вживання українських букв на письмі формується повільно з причин інтерференції, робота над її удосконаленням триває і в 3 - 4 класах. Тому рекомендується замість каліграфічних хвилинوک проводити вправи, спрямовані на розвиток зорової пам'яті та формування умінь вживати українські букви у словах, подібних за звучанням, але різних за буквеним позначенням звуків (*син, лінія, поет, солов'ї, льон*). Після засвоєння букв української мови триває робота (II семестр) над розвитком читацьких умінь з адресатом на слухача: береться до уваги не лише правильність вимови, а й сила голосу, темп читання, інтонація, зокрема інтонування початку і кінця речень, а також розуміння прочитаного, проводиться робота над змістом прочитаного тексту.

Тексти для читання в цей період (II семестр) сприяють також розвитку аудіативних умінь (перший раз читає текст учитель і з'ясовує, чи зрозуміли учні прочитане) та умінь усного комунікативного мовлення. Уроки письма (кожен 3-й урок) проводяться окремо і поєднуються з розвитком усного і писемного мовлення.

Техніка письма. Вимоги до техніки письма такі самі, як і до письма російською мовою. При цьому треба ураховувати уміння, вже сформовані на уроках російської, зокрема каліграфічні й ті, що стосуються культури оформлення записів у зошитах. На уроках української мови вони підтримуються, а не формуються як нові, тому каліграфічні хвилиники не проводяться, однак за потреби організовується індивідуальна робота.

Робота над розвитком усіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання і письмо) триває у 3-4 класах на уроках мови й читання і безпосередньо пов'язується з тематикою цих уроків і їх навчальними й виховними завданнями.

III. Відомості з мови і правопису

Відомості з мови. У початкових класах учні одержують уявлення про українську мову як державну, її спорідненість із російською. Український мовний матеріал, що вивчається у 3-4 класах, має як спільне, так і відмінності з відповідним матеріалом російської. Урахування спільного в обох мовах дає

змогу здійснювати міжпредметні зв'язки й уникати зайвого дублювання. Спільні в обох мовах знання й уміння з мови активізуються у навчальному процесі, а не вивчаються як нові. Засвоєнню підлягають лише терміни й опорні слова, які використовуються під час відповідей на запитання, що дає можливість вільно оперувати знаннями.

Оскільки розходжень у мовному матеріалі обох мов не так уже й багато (однаковими є майже усі граматичні поняття), врахування цього факту в обох мовах вивільняє багато часу, який за інших умов витрачався б на пояснення нових знань та формування відповідних умінь. Це дає можливість надати урокам української мови практичного спрямування. Відпрацьовуються навички правильного користування словом з точки зору орфоепії та граматики, проводиться робота над збагаченням словникового запасу як окремими словами, так і граматичними конструкціями, усталеними виразами, прислів'ями, приказками та їх доречним вживанням у мовленні. Особлива увага має надаватися лексичній та граматичній сполучуваності слів, зокрема, у випадках розбіжностей у російській та українській мовах (открыть дверь – *відчинити двері*, благодарю тебя – *дякую тобі*), вживанню прийменників, займенників, якісних прикметників вищого і найвищого ступенів, прислівників (без уживання термінів, практично). Відпрацьовуються уміння будувати речення різних типів, поширювати їх, уживати в мовленні, складати тексти різних видів з орієнтацією на слухача або читача.

Факти мовних розбіжностей потребують особливої уваги, оскільки засвоєння такого матеріалу супроводжується інтерференційним впливом умінь і навичок, які вже сформувалися на уроках російської, що призводить до помилок. Такі знання й уміння та навички потребують корекції (поправки) відповідно до закономірностей української мови. Зазначений підхід до організації навчального процесу на уроках української мови зобов'язує вчителя домагатися міцності знань з російської і забезпечення певної відстані в часі (2-3 уроки) між опрацюванням ідентичних тем на уроках російської й української мов.

Практична спрямованість початкового навчання української мови зумовлює те, що контролю підлягають не так знання з мови, як уміння практично застосовувати ці знання у процесі усного й писемного мовлення.

Правопис. У 3-4 класах учні опановують елементарні правила української орфографії, у них формуються відповідні уміння й навички.

Більшість орфографічних правил української мови мають фонетичну основу, тому їх засвоєння має відбуватися з опорою на знання з фонетики (в українській мові звук [ц'] м'який, тому після нього вживається м'який знак) та уміння літературної вимови.

Порівняльний аналіз змісту орфографічних правил в обох мовах дав можливість визначити правила, зміст яких повністю збігається в обох мовах; правила, зміст яких збігається частково (найбільша група, яка має різні варіанти збігу й розбіжностей), і правила (невелика кількість), що регулюють написання, властиві лише українській мові. Методика засвоєння кожної

групи таких правил різна. Найскладнішими з них є правила другої групи, оскільки процес формування правописних умінь у цих випадках зазнає інтерференційного впливу навичок з російської мови, що призводить до численних помилок. Тому орфографічні уміння повинні постійно підтримуватися шляхом систематичного повторення і вправляння у письмі (словникові пояснювальні й попереджувальні диктанти, вправи на класифікацію слів за правилами орфографії тощо). Для запобігання інтерференції на етапі пояснення рекомендується використовувати прийом відкритого міжмовного зіставлення типу: у російській мові – в українській мові. Під час формування орфографічних умінь продовжується робота над удосконаленням навички вживати українські букви *і, у, е, є, ї, г*. Важливо формувати графічну й орфографічну пильність учнів, використовуючи відповідні віршовані тексти для зорових і зорово-слухових диктантів, а також уміння самоперевірки й самоконтролю записаного.

Правила, які мають складну алгоритмічну структуру (ненаголошені *е, у*, позначення одзвінчених приголосних у середині слів (боро[д']ба)), збігаються за змістом в обох мовах, тому основна увага має зосереджуватись на умінні діяти за правилом та на збагаченні словникового запасу.

У 3-4 класах учні мають засвоїти слова, вимова і написання яких не збігається в російській і українській мовах, однак в українській мові не регулюється певними правилами. Такі слова потребують систематичного введення у вправи, які виконуються на уроці. Крім того, з метою перевірки якості засвоєння їх вводять у перевірні й контрольні роботи. Такі слова подані у "Додатку 2".

Пунктуаційні вміння (вживання розділових знаків у кінці речення та всередині перед *а, але* (рос. *но*), а також у реченнях з однорідними членами) збігаються в російській і українській мовах, тому учні застосовують уже сформовані уміння вживати розділові знаки й під час письма українською мовою.

Оскільки на уроках української мови формуються всі види мовленнєвої діяльності школярів, важливо, щоб учитель відводив необхідний час на їх розвиток, навчав працювати з довідниковою літературою, передусім зі словниками.

**Пояснювальна записка
до навчальної програми з іноземних мов для 2-4 класів**

Оновлення змісту навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах пов'язується насамперед із деякими змінами в стратегічних напрямках розвитку сучасної шкільної освіти - спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів необхідних життєвих компетентностей, що у майбутньому давали б можливість випускникам школи комфортно почуватися в сучасному світовому мультинаціональному просторі. Це об'єктивно зумовлено низкою чинників, пріоритетним серед яких є тенденція на постійну глобалізацію та інтенсифікацію розвитку міжнародних контактів у різноманітних сферах життєдіяльності. Важливе місце в цих трансформаційних процесах належить питанню визначення та реалізації оновленого змісту навчання. Першочергово це забезпечується активною переорієнтацією шкільної іншомовної освіти на комунікативно-діяльнісне, особистісно орієнтоване та культурологічне спрямування навчального процесу. Саме цей аспект змушує різнобічно переосмислити

теоретичні підходи до вибору ефективних технологій і засобів навчання іноземної мови. Головна мета навчання іноземної мови у початковій школі - формування в учнів комунікативної компетенції, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, узгодженим з віковими можливостями молодших школярів. На кінець 4-го класу учні загальноосвітніх навчальних закладів досягають рівня A1, учні спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов – рівня A2, що відповідає Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти. Початковий етап навчання іноземної мови у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі надзвичайно важливий, оскільки в цей період закладаються психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетенції, необхідні та достатні для подальшого її розвитку й удосконалення. Тут відбувається становлення засад для формування іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також умінь в аудіюванні, говорінні, читанні й письмі у межах програмних вимог. Відповідно до нової структури шкільної іншомовної освіти початковий етап визначається 2-4-м класами. За свідченням психологів, навчальна діяльність у початковій школі набуває специфічного змісту, що зумовлено особливостями формування та розвитку пізнавальних інтересів дітей цього віку, їхньої поведінки, емоційно -вольової та мотиваційної сфер, своєрідним характером діяльності та мовлення. На цьому віковому етапі становлення особистості молодшого школяра навчальна діяльність стає домінуючою. Вона відповідним чином зумовлює трансформації у психіці дитини, що охоплюють усі психофізіологічні особливості її розвитку і об'єктивно потребують урахування їх під час визначення змісту навчання.

Пріоритетними є такі:

- підвищена емоційність, важлива роль образів у сприйманні та запам'ятовуванні нової інформації під впливом емоційних вражень і афективних переживань, що зумовлює забезпечення освітнього процесу яскравими та чіткими малюнками/фотографіями, які сприяють ефективнішому засвоєнню навчального матеріалу;

- незначна кількість у досвіді учнів раціональних прийомів виконання навчальної діяльності, що зумовлює широке використання навчальних мовних і мовленнєвих опор для формування комунікативних умінь;

- мимовільність уваги, низький рівень її концентрації та орієнтація на сильний подразник, яким можуть бути цікаві та доступні ілюстрації та інші дидактичні засоби, що доцільно використовувати під час навчання;

- імпульсивність, реактивність, перевага збуджувальних процесів над гальмівними, що зумовлює раціональний добір для процесу навчання дидактично доцільних видів діяльності, котрі узгоджуються з віковими особливостями школярів та їхніми інтересами, не викликають труднощів у навчанні та вмотивовують його;

-здатність до запам'ятовування поки ще не усвідомлюваної інформації, що дає можливість презентувати окремі граматичні явища, які доцільно засвоювати на рівні лексичних одиниць, не аналізуючи їхню структуру (це буде зроблено на подальших етапах навчання);

-визначальна роль навчальної гри у процесі пізнавальної діяльності, що дозволяє активно використовувати дидактично доцільні ігрові види роботи, які характерні віковим особливостям учнів;

-схильність до копіювання, здатність до наслідування у діях, що дає можливість учням заучувати нескладні автентичні зразки мовлення, котрі не містять кальок із рідної мови або спрощених моделей спілкування;

-незбалансованість аналітико-синтетичної діяльності, превалювання конкретного наочно-образного мислення, що зумовлює не використовувати вправи та завдання, котрі вимагають виконання складних аналітичних дій, ще не характерних учням молодшого шкільного віку;

-недостатній рівень розвитку операцій планування, узагальнення, систематизації, порівняння, усвідомленого творчого ставлення до виконання навчальної роботи, що спонукає до використання зразків як опору для успішного її здійснення.

Зазначені найтипівіші характеристики психологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку слугують науково-теоретичними засадами для добору та організації змісту навчання іноземної мови у початковій школі. У початковій школі важливо зацікавити учнів вивченням іноземної мови, викликати в них позитивне ставлення до предмета, вмотивовувати необхідність і значущість володіння іноземною мовою як неповторним засобом міжкультурного спілкування. Усі залучені для цього навчальні засоби, повинні сприяти вихованню в учнів комунікативних потреб у пізнанні інших країн і народів, у пошуку друзів не тільки для спілкування, а й для вирішення найтипівіших проблем їхньої життєдіяльності.

Комунікативна, освітня, виховна і розвивальна цілі оволодіння змістом навчання реалізується через навчальні матеріали (тексти і діалоги) як основні мовленнєві одиниці, які містять в собі змістову і мовну інформацію та слугують певними засобами узагальнень іншомовного досвіду школярів. Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови зміст навчання сприяє тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, а й давав змогу глибше розуміти власну культуру та її роль у духовному й моральному розвитку людства. Цьому сприяють не тільки навчальні тексти підручників, а й доступні для молодшого шкільного віку ілюстративні матеріали, що формують уявлення про інший світ, іншу культуру, вмотивовуючи своїм змістом потребу пізнавати їх засобами іноземної мови.

Лексичний і граматичний матеріал пред'являється двома способами: індуктивним і дедуктивним - у залежності від його складності та труднощів оволодіння. Якщо ці проблеми відсутні, то вивчення його доцільно розпочинати через функціональний контекст, що узгоджується з

комунікативним методом навчання. Цей підхід передбачає встановлення нероздільного зв'язку між значенням, формою і функцією мовної одиниці, що є ключовим принципом діяльності, пов'язаної з її засвоєнням. Якщо мовні одиниці викликають певні труднощі (як правило, це граматичні явища, не характерні для рідної мови учнів, або ті, що мають суттєві розбіжності з їх аналогами в рідній мові), то навчання їх доцільно здійснювати дедуктивним шляхом. Знайомство учнів із звуковою системою іноземної мови відбувається на основі імітативно-ігрових технологій в умовах комунікативних ситуацій, необхідних і достатніх для здійснення мовленнєвих дій, та розглядається як основний в постановці іноземної вимови, формуванні ритміко-інтонаційних навичок та звуко-буквенних співвідношень.

Важливою умовою успішного оволодіння іноземною мовою на початковому етапі є організація систематичного повторення вивченого матеріалу, яке доцільно здійснювати в такий спосіб, щоб поступово в учнів розвивалися уміння аналізувати, систематизувати, моделювати, абстрагувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки. Оволодіння іноземною мовою учнями початкової школи передбачає взаємопов'язане навчання всіх видів мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письма), коли кожний вид розглядається як мета і як засіб. Для цього використовуються відповідні вправи і завдання, виконання яких забезпечує комплексне оволодіння усним і писемним мовленням. Розпочинаючи вивчення іноземної мови, учні початкової школи ще не достатньо володіють лінгвістичними поняттями рідної мови. Тому частина граматичного матеріалу вивчається на рівні лексичних одиниць: учні засвоюють окремі граматичні явища у мовленнєвих зразках, і їм не потрібно пояснювати морфологічні та синтаксичні зв'язки між частинами мови або структурними одиницями, що входять до зразка. Передбачається, що така робота буде проведена на подальших етапах, коли школярі досягнуть певного лінгвістичного досвіду у рідній мові, який буде їм слугувати базою для усвідомленого оволодіння іншомовним матеріалом.

Зміст навчання іноземної мови учнів початкової школи створюється на ідеях оволодіння нею у контексті міжкультурної парадигми, що передбачає взаємопов'язане засвоєння мови і культури. Орієнтація на цю технологію зумовлена викликами та перспективами розвитку мульти- та полілінгвостнокультурної світової спільноти, в якій перебуває людина і яка стає невід'ємним імперативом сьогодення.

У зв'язку з цим одним із основних завдань навчання іноземної мови у початковій школі доцільно розглядати формування в учнів здібностей, готовності та бажання брати участь у міжкультурній комунікації у межах найтипівіших сфер і тем спілкування та самоудосконалюватися в подальшому оволодінні іншомовною комунікативною діяльністю відповідно до власних викликів і потреб. Виконання цього завдання забезпечує діяльність, спрямована на розвиток полікультурної та мультилінгвальної

мовної особистості школяра вже на початковому етапі його навчання у школі.

Отже, зміст навчання іноземної мови учнів початкової школи ґрунтується на таких основних характеристиках:

1) відповідає актуальним комунікативно-пізнавальним інтересам молодших школярів і відбиває реальні потреби використання мови як засобу спілкування, є максимально наближеним до умов і цілей реальної міжкультурної комунікації;

2) стимулює розвиток інтересів учнів молодшого шкільного віку та позитивного ставлення до іноземної мови, здійснює вплив на їхню мотиваційну сферу;

3) прилучає учнів не тільки до нового для них мовного коду, але й до культури народу, носія цієї мови, що забезпечується чітким усвідомленням найголовніших спільностей та розбіжностей між чужою та рідною культурою, згідно з чим навчання поступово має організовуватись як «діалог культур»;

4) ґрунтується на досвіді оволодіння школярами рідною мовою, забезпечуючи випереджальне вивчення останньої; враховує загальнонавчальний досвід учнів, набутий ними під час оволодіння іншими предметами (міжпредметні зв'язки);

5) забезпечує освітні, виховні та розвивальні потреби школярів, у тому числі стимулює їхню самостійну діяльність, спонукає до рефлексії щодо якості власних навчальних досягнень і бажання їх удосконалювати.

Зміст навчання іноземної мови визначається цілями навчання і відповідає віковим особливостям учнів і їхнім інтересам. У зв'язку з цим важливого значення набуває мовний, мовленнєвий, соціокультурний матеріал. Основні принципи добору навчального матеріалу: -комунікативної цінності та достатності для реалізації цілей і завдань навчання спілкування у межах кожної теми; -автентичності мовних (фонетичних, лексичних і граматичних), мовленнєвих (речень, текстів) одиниць, ілюстративних соціокультурних матеріалів, які використовуються для навчання спілкування; -типовості мовленнєвих зразків і їх відповідності нормам спілкування, прийнятим у країні, мова якої вивчається; -частотності використання у сучасному мовленні; мінімізації, який узгоджується з психофізіологічними можливостями учнів молодшого шкільного віку, відповідає цілям і завданням навчання та дає можливість успішно організовувати процес оволодіння іншомовним спілкуванням у межах кожної теми згідно з вимогами чинної навчальної програми. -мінімізації, який узгоджується з психофізіологічними можливостями учнів молодшого шкільного віку, відповідає цілям і завданням навчання та дає можливість успішно організовувати процес оволодіння іншомовним спілкуванням у межах кожної теми згідно з вимогами чинної навчальної програми.

Добір навчального матеріалу здійснено раціонально, якщо він повністю відтворює дидактичну модель освітнього процесу, реалізовану в підручнику

як основному засобі оволодіння мовою. Ця модель розглядається оптимальною за умови, що типи та види вправ і завдань як засоби навчання мови і мовлення організовуються в такій послідовності та використовуються в такій кількості, що забезпечують ефективне формування навичок і вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності. Враховуючи комунікативні цілі навчання іноземної мови, в основу типології вправ доцільно покласти категорію спілкування та етапи його здійснення в навчальному процесі початкової школи. Такі вправи і завдання, окрім суто навчальної, виконують ще й розвивальну, виховну й освітню функції, комплексно впливаючи в такий спосіб на розвиток молодших школярів. Відповідно до основних положень комунікативно-діяльнісного підходу до навчання іноземної мови і з урахуванням вікових психологічних особливостей молодших школярів оптимальними засобами засвоєння навчального змісту є мовні вправи, що забезпечують оволодіння учнями фонетичним, лексичним і граматичним матеріалом і в такий спосіб готують їх до спілкування; умовно-мовленнєві вправи, що дають учням можливість усвідомлювати особливості використання (функції) мовних одиниць у безпосередніх мовленнєвих актах у результаті застосування їх у мікрОВисловлюваннях; мовленнєві вправи, що сприяють формуванню умінь здійснювати спілкування в чотирьох видах мовленнєвої діяльності; комунікативні завдання, що сприяють розвитку творчих здібностей учнів, самостійності та забезпечують формування готовності до спілкування внаслідок комплексного використання мовних навичок, мовленнєвих умінь і навчального досвіду (загальнонавчальних умінь).

Іншомовна діяльність молодшого школяра потребує створення позитивної мотивації, що є невід'ємним складником емоційного стану дитини і є одним із найважливіших психологічних чинників успішності вивчення іноземної мови і ключовим питанням організації навчання молодших школярів.

Зміст навчання сконструйовано на таких основних дидактичних і методичних принципах:

- комунікативного спрямування навчальної діяльності;
- особистісно-орієнтованого навчання, що зумовлюється психофізіологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку;
- врахування випереджального вивчення рідної мови, що передбачає послідовне оволодіння учнями мовними та мовленнєвими явищами на основі досвіду, набутого на уроках рідної мови;
- принцип мінімізації змісту навчання (тематики для спілкування, обсягу навчально-інформаційного матеріалу, на якому здійснюється спілкування, рівнів навченості молодших школярів з мови і мовлення), що забезпечує доступність навчального матеріалу і його достатність для задоволення комунікативних потреб спілкування у межах чинної програми;
- ситуативності та тематичної організації навчального матеріалу;
- діяльнісного характеру видів навчальної роботи;

- диференціації та індивідуалізації навчання, що забезпечують урахування особистісних якостей учнів, їхньої мотивації та готовності до засвоєння іноземної мови;

- соціокультурного спрямування процесу навчання; взаємопов'язаного та збалансованого навчання видів мовленнєвої діяльності; сприяння розвитку, освіти та вихованню молодших школярів.

- взаємопов'язаного та збалансованого навчання видів мовленнєвої діяльності;

- сприяння розвитку, освіти та вихованню молодших школярів.

Навчання іноземної мови у початковій школі розглядається як комплексний інтегрований етап оволодіння предметом. Час, відведений на вивчення іноземної мови у 1 класі, доцільно розділити на два етапи: перше півріччя виділити на усне випередження (з фокусом на фонологічному аспекті мови), і друге півріччя – на засвоєння звуко-буквених співвідношень. Однією з особливостей навчання іноземної мови у середніх загальноосвітніх навчальних закладах і зокрема в початковій школі є принцип концентричного пред'явлення тематичного матеріалу для організації спілкування в усній та письмовій формі протягом усього шкільного курсу. У зв'язку з цим одна і та ж тема може вивчатися впродовж кількох років. Навчальною програмою передбачається, що відповідно до мовного і загальнонавчального досвіду школярів вивчення таких тем поглиблюється у наступних класах, а тому повторення тематики зумовлюється саме зазначеним принципом.

Основними засобами оволодіння учнями іноземною мовою є навчально-методичні комплекти (підручники, робочі зошити, аудіо-, відеоматеріали, електронні засоби навчання), спеціально сконструйовані для початкової школи згідно з навчальною програмою та відповідно до основних положень комунікативно-діяльнісного, особистісно орієнтованого та культурологічного підходів до навчання іншомовного спілкування. Не менш важливим на сьогоднішній день у сучасній школі є самооцінювання. Одним з найефективніших інструментів, що допомагає розвинути в учні здатність до самооцінювання в іншомовному навчанні є Європейське мовне портфоліо. Основна суть портфоліо – «показати все, на що ти здібний(а)».

Педагогічна філософія портфоліо передбачає зміщення акценту з того, що учень (учениця) не знає і не вміє, на те, що він знає і вміє з певної теми, розділу, предмета; інтеграцію кількісних і якісних оцінок; підвищення ролі самооцінки. Використання Європейського мовного портфоліо дозволяє зробити процес іншомовного навчання більш прозорим для учнів, допомагаючи їм розвивати їхню здатність до відображення та самооцінювання, таким чином, надаючи їм можливість поступово збільшувати свою відповідальність за власне навчання. Використовуючи Європейське мовне портфоліо у навчанні учні знайомляться із загальноєвропейськими рівнями володіння мовою, вчать працювати з ними. Отже, за допомогою Європейського мовного портфоліо спрощується

процедура впровадження європейських стандартів оцінювання учнів, в тому числі під час формуючого чи підсумкового тестування, які здійснюються за допомогою дескрипторів відповідно до Загальноєвропейських рівневих стандартів.

Для успішної реалізації освітньо-розвивального потенціалу іноземної мови у початковій школі необхідно сприяти тому, щоб процес залучення учнів до вивчення предмета не тільки розширював їхній світогляд, але й сприяв би більш глибокому розумінню власної культури та її ролі в духовному та моральному розвитку людства. Процес навчання іноземної мови у початковій школі організовується відповідно до мережі годин, визначених навчальним планом. Учителі мають право вибору підручника, який відповідав би конкретним умовам навчання. Для повноцінного забезпечення навчального процесу вчитель, окрім підручника, який використовує у своїй роботі, може залучати інші засоби, адаптуючи їх до умов навчання. Успішна реалізація змісту навчання іноземної мови можлива за умови раціонального застосування навчальних засобів як основних механізмів виконання мети і завдань.

Змістова частина Програми включає опис:

- тематики ситуативного мовлення та сфер спілкування;
- мовленнєвих функцій та засобів їх вираження;
- мовленнєвих умінь; -мовних знань і навичок;
- соціокультурних знань;
- загальнонавчальних умінь.

Вимоги до рівня підготовки учнів (мовленнєва компетенція) подані по завершенні кожного року навчання визначають:

- що саме учні повинні знати і розуміти з кожного виду мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо);
- які уміння і навички у чотирьох видах мовленнєвої діяльності учень повинен отримати на кінець навчального року.

Розподіл годин за тематичним принципом не передбачений оскільки Програма носить концентричний характер і не містить чітких тематичних формулювань. Зауважимо, що лише підручник не може забезпечити досягнення цілей, визначених державою до рівня володіння іноземною мовою випускників сучасної школи. Потрібно широко використовувати й інші засоби: робочі зошити, аудіо - та відеоматеріали, книжки для домашнього читання, текстові завдання тощо. Доцільно активніше впроваджувати у практику школи електронні носії інформації, що не тільки урізноманітнюють навчальний процес, а й сприяють його ефективності, дозволяють індивідуалізувати та диференціювати навчальну діяльність учнів відповідно до їхніх особистісних рис, здібностей та рівнів навченості. Основною формою навчання іноземної мови є урок. Зміст його визначає сам учитель. Він спирається на програму, матеріал підручника або посібника, який використовує у своїй роботі, враховує рівень навченості учнів і умови, у яких відбувається навчання.

Види діяльності на уроці залежать від мети і завдань, вікових особливостей та інтересів учнів. Уроки мають бути комунікативно спрямованими, а тому пріоритетними видами діяльності є ті, що пов'язані з формуванням в учнів умінь і навичок використовувати мову як засіб спілкування. Зацікавленість учнів у засвоєнні мови значною мірою залежить від умотивованості навчальних дій, які виконуються на уроці. Оволодіння іноземною мовою відбувається не тільки на уроці. А тому органічне поєднання уроку, домашньої і позакласної роботи забезпечить ефективне формування комунікативних умінь, сприятиме розвитку в учнів самостійності, комунікативно- пізнавальної та соціальної активності. Результати навчальних досягнень, яких мають досягти учні, визначені для кожного етапу навчання. Вони характеризують рівень умінь з кожного виду мовленнєвої діяльності та узгоджуються з «Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання».

**Природознавство
навчальна програма
для ЗЗСО № 153 ім. О.С.Пушкіна
2-4 класи**

Пояснювальна записка

Загальна характеристика навчального предмета

Програма навчального предмета „ Природознавство” розроблена на основі Державного стандарту початкової загальної освіти і передбачає пропедевтику природничих предметів відповідно до вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку. Базовим поняттям предмета є *природа* як

цілісний системний об'єкт, який визначає добір змісту, його розподіл і способи організації навчально-пізнавальної діяльності дітей.

Основна мета навчального предмета „Природознавство” в початковій школі – формування *природознавчої компетентності* школярів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про неживу та живу природу, основ екологічних знань, опанування способами навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності, формування ціннісного ставлення до природи та людини.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- формування наукової картини світу;
- формування елементарних уявлень про об'єкти і явища природи, їхні взаємозв'язки у системі „нежива природа – жива природа”, „природа – людина”;
- формування способів навчально-пізнавальної й природоохоронної діяльності;
- оволодіння елементарними дослідницькими вміннями;
- набуття досвіду природоохоронної діяльності та застосування його у життєвих ситуаціях;
- засвоєння норм етичного ставлення до природи;
- виховання любові до природи рідного краю;
- ознайомлення з традиціями шанобливого ставлення українського народу до природи.

Добір змісту предмета та його структурування визначаються єдністю загально-дидактичних (гуманізації, науковості, наступності, доступності тощо) та природничих (екологічного, краєзнавчого, фенологічного) принципів.

Відповідно до базового навчального плану предмет „Природознавство” вивчається з 2-го по 4-й клас по одній години на тиждень.

Особливості організації вивчення програмового матеріалу

Навчально-пізнавальний процес рекомендується базувати на компетентісно орієнтованих завданнях з використанням сучасних освітніх технологій. У навчальних цілях варто використовувати природознавчий та краєзнавчий матеріал, проводити екскурсії у природу. Розширений перелік екскурсій подано наприкінці програми кожного класу.

Важливе значення для емоційно-естетичного сприйняття природи молодшими школярами відіграють спостереження та власні дослідження; творчі завдання, екологічні акції, дидактичні ігри; уроки, проведені у формі подорожі, усного журналу, репортажу з місця подій, святкування дня Землі, води, прильоту птахів тощо. Такі форми проведення навчальних занять позитивно впливають на емоційну сферу дитини, сприяють розвитку її уяви, фантазії, мислення, концентрують увагу.

Поряд із фронтальними та індивідуальними формами роботи варто залучати молодших школярів до парної та групової роботи, застосовувати

інноваційні методики, інформаційно-комунікаційні засоби, ресурси мережі Інтернет.

Метод проектів у сучасній початковій школі втілює ідею індивідуалізації навчального процесу та розвивального навчання. Саме в процесі проектної діяльності на уроках природознавства формуються міжпредметні (дослідницька, формування наукової картини світу) та ключові (вміння вчитися, інформаційно-комунікативна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, здоров'язбережувальна) компетентності. Тематика проектів та їхні назви, запропоновані у програмі, можуть бути змінені на розсуд учителя, але повинні відповідати навчальним завданням відповідного розділу програми. Рекомендована кількість проектів у 2–4-х класах – не менше 4-х.

Домінуючу роль учитель відводить власним дослідженням та спостереженням школярів, практичним роботам, демонстраційним і фронтальним експериментам, практичній діяльності з охорони природи.

Кількість годин на вивчення кожної теми учителі визначають, враховуючи підготовленість класу та регіональні особливості. За рахунок розвантаження програми рекомендується збільшити кількість уроків-екскурсій та спостережень у природі; збільшити кількість годин на організацію проектної діяльності школярів або розширити її тематику.

Я у світі **навчальна програма для ЗЗСО**

3 - 4 клас

Пояснювальна записка

Навчальний предмет «Я у світі» реалізує освітню галузь «Суспільствознавство» Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, зокрема його громадянське і патріотичне виховання.

Метою предмета є формування здатності дитини на саморозвиток відповідно до своїх здібностей, інтересів і потреб; виховання молодшого школяра як громадянина України – вільної, демократичної, освіченої людини, здатної до незалежних моральних дій; формування навчальних вмінь і навичок та потреби в навчанні, а також здатності до практичного і творчого використання набутих знань; сприяння збагаченню духовного світу та моральної культури дитини, становленню її світогляду.

Ця мета досягається шляхом реалізації таких **завдань**:

- формування у дітей уявлень про себе як особистість, розуміння своєї неповторності, цінності для людини життя і здоров'я, сім'ї та родини, рідної мови, народних традицій і звичаїв, позитивного ставлення до національних цінностей українського народу та інших етносів і націй.

- виникнення в учнів стійкого відчуття належності до шкільної та місцевої громад, українського народу, європейської цивілізації та людства, позитивного ставлення до законів і атрибутів Української держави, почуття гордості за українців, які зробили вагомий внесок у розвиток української та світової спільнот;

- виховання гуманної, соціально активної особистості, здатної усвідомлювати переваги чеснот, норм, установок та якостей, притаманних громадянину демократичного суспільства;

- оволодіння способами діяльності і моделями поведінки, що відповідають чинному законодавству України, враховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми;

- розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві через активне спілкування з соціальним оточенням, накопичення досвіду комунікативної діяльності, толерантної поведінки, співпереживання і солідарності з іншими людьми;

- формування вміння самостійно приймати відповідальні рішення щодо власної моральної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях (уміння зробити вибір і прийняти рішення в конкретній ситуації, знайти вихід із складної соціальної проблеми);

- випробування учнями себе у ролях громадянина України, члена шкільної громади, дитячого колективу, грамотного споживача та природокористувача, активного учасника соціальних, культурних, природоохоронних акцій, становлення навичок бажаної поведінки;

- утвердження ціннісного ставлення до навколишнього світу та тривалих мотивацій для здійснення позитивних вчинків.

Предмет „Я у світі” за навчальним планом реалізується в 3-4 класах і охоплює такі теми: „ Я – Людина”, „Я та інші”, „Я – українець”, „ Я –

європеєць”, що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів „Я – сім’я – школа – рідний край – Україна – світ”; розкриває взаємодію людей у сім’ї, колективі, суспільстві; передбачає активні контакти дітей з природним і соціальним оточенням, накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства.

Зміст навчальної програми підкреслює важливість набуття учнем/ученицею життєвих компетентностей, необхідних для життя в соціумі та швидкозмінному світі, спрямовує на особистісно орієнтований (перетворення змісту навчання з моделі для «всіх» на суб'єктивні надбання одного учня/учениці, що їх можна виміряти) і діяльнісний (може бути реалізований тільки в діяльності, тобто в процесі виконання конкретним учнем/ученицею певного комплексу дій) підхід до навчання. Особливо важливого значення надається зв'язку змісту навчання з життям, оскільки відсутність відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення їх до аналізу життєвих ситуацій.

Відповідно до Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС) "Про основні компетенції для навчання протягом усього життя" і Державного стандарту початкової загальної освіти реалізація завдань предмету «Я у світі» сприяє формуванню в молодших школярів **ключових компетентностей**:

соціальної (здатність налагоджувати взаємодію з іншими дітьми та дорослими, працювати в команді, знаходити порозуміння, запобігати конфліктам, приймати самостійні рішення, відповідати за їх наслідки для оточення, ціннісно ставитися до довкілля та своєї особистості);

громадянської (усвідомлення своїх прав і обов'язків, використання моделей поведінки, які відповідають нормам моралі і права, здатність критично мислити, приймати рішення, виявляти громадянську позицію у ставленні до природи, до людей, до самого себе);

загальнокультурної (здатність сприймати духовно – моральні основи життя людини, досягнення національної та світової культури, застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на загальнолюдські цінності) опановувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу й людської цивілізації.

уміння вчитися (здатність визначати мету своєї діяльності, проявляти зацікавленість навчанням, володіти навичками самоконтролю і самооцінки, набувати індивідуального досвіду самоорганізації, робити нескладні дослідження);

інформаційно-комунікативної (вміння добувати, осмислювати, аналізувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися різноманітною довідковою літературою, уміння здійснювати комунікацію у групі та в колективі).

При цьому увага акцентується на результатах навчання, у якості яких розглядається не сума заучених знань, умінь, навичок, а здатність відповідно діяти в різних життєвих ситуаціях.

Курс має між предметних характер, не дублюючи попри це науково-пізнавального матеріалу інших навчальних предметів. Його зв'язки з іншими шкільними предметами зумовлені насамперед тим, що він, об'єктивно, є ядром виховних впливів початкової школи на дитину.

Пріоритетну роль в організації навчальної діяльності молодших школярів необхідно надавати активним методам і формам, що ґрунтуються на демократичному стилі, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи, творчості, розвивають уміння міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати власні відповіді, робити висновки. Ефективними є колективні, групові та індивідуальні творчі справи, використання проектних, інтерактивних, інформаційно-комунікаційних технологій. Важливим є включення молодшого школяра в активну пізнавальну, дослідницьку діяльність (оскільки об'єкти вивчення важливо сприймати безпосередньо), створення умов для самовираження, організації комунікативного спілкування, застосування в навчальному процесі елементів дискусії, що є ефективними засобами розвитку особистості, її громадянської позиції.

Необхідно сприяти тому, щоб дитина використовувала набуті нею знання про способи громадянської активності як у знайомих, так і змінених, нових ситуаціях, що впливатиме на розвиток досвіду індивідуальної творчої діяльності.

Розподіл годин на вивчення кожної теми та вибір конкретного навчального матеріалу залишаються за вчителем.

Інформатика навчальна програма для 2-4 класів

Пояснювальна записка

Мета і завдання навчального курсу

Оновлення змісту вивчення предмету “Інформатика” у загальноосвітніх навчальних закладах пов'язано зі змінами стратегічних напрямків освіти - орієнтація на діяльнісний підхід та формування в

учнівства важливих життєвих компетенцій. Лише з поширенням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) навчання може мати форми особистісно-орієнтованого, гнучкого динамічного процесу. Розповсюдження нових цифрових медіа й навчальних середовищ обумовлюють зростаючу важливість ІКТ-компетецій, які сьогодні майже всюди визнаються одними з ключових в системі освіти.

Головна мета навчального предмету “Інформатики” у відповідності з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти - ознайомлення учнів з інформаційно-комунікаційними технологіями та формування у дітей ключових компетентностей для реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації в суспільстві.

Зміст навчального предмету «Інформатика» в початковій школі являє собою узагальнений і скорочений виклад основ інформаційно-комунікаційних технологій, адаптованим до можливостей і особливостей дітей молодшого шкільного віку.

Основними завданнями навчального предмета є формування в дітей молодшого шкільного віку:

- початкових навичок використовувати інформаційно-комунікаційні технології;
- основних навичок роботи з різними пристроями для вивчення інших предметів, а також для розв’язування практичних соціальних, комунікативних завдань;
- початкових уявлень про інформацію, її властивості, особливості опрацювання, передавання та зберігання;
- початкових навичок використовувати інформацію з навчальною метою;
- алгоритмічного, логічного та критичного мислення.

Ключова та предметна ІКТ-компетентності навчального курсу

Вивчення пропедевтичного курсу «Інформатика» сприяє формуванню і розвитку у молодших школярів/школярок *ключових компетентностей*, серед яких можна виділити предметну ІКТ-компетентність, міжпредметні, комунікативні та соціальні компетентності.

ІКТ-компетентність, як предметна, передбачає впевнене критичне та безпечне використання ІТ-засобів у навчанні й повсякденному житті.

У контексті початкового навчання предметна ІКТ-компетентність розглядається як здатність учня сприймати, обмінюватись та використовувати інформацію в конкретній життєвій або навчальній ситуації. Предметна ІКТ-компетентність учнів виявляється у таких ознаках: в умінні

- усвідомлювати власні інформаційні потреби;
- виявляти джерела інформації та здійснювати результативний пошук;
- здійснювати аналіз й оцінку якості інформації;

- організовувати та структурувати інформацію;
- ефективно використовувати інформацію;
- створювати й обмінюватись новими знаннями.

Діяльнісний вимір предметної ІКТ-компетентності пов'язаний з такими вміннями дітей молодшого шкільного віку:

технологічними:

сприймати інформацію від вчителя/вчительки, з підручників, електронних джерел; обмінюватись інформацією в спілкуванні між собою; отримати початкові навички використання різноманітних засобів інформаційних технологій для вирішення навчальних завдань; сприймати та представляти інформацію у вигляді тексту: читати та змінювати тексти, визначати ключові слова в тексті, створювати та опрацьовувати текст; сприймати різноманіття графічних даних: зображення, фото, піктограми, карти, схеми, діаграми; створювати власні зображення у вигляді малюнків та творчо опрацьовувати готові зображення; презентувати інформацію у вигляді слайдів; представляти одну і ту ж інформацію в різних формах; вміння описувати об'єкти реальної дійсності, представляючи інформацію про них різними способами - у вигляді чисел, тексту, зображень, схем, таблиць, презентацій;

телекомунікаційними:

усвідомлювати свої інформаційні потреби та прагнути до їх задоволення через пошук; вміння сприймати та використовувати різноманітні інформаційні ресурси з дотриманням основних принципів авторського права та власної безпеки; розрізнити приватне і публічне середовище з розумінням основних принципів свободи слова; безпечно спілкуватись з використанням ІКТ, а також співпрацювати, допомагати одноліткам, навчатись разом з іншими; сприймати різні точки зору, брати участь у дискусії, розуміти чужу точку зору, прислухатись до неї, в тому числі в Інтернеті з дотриманням моральних та етичних норм спілкування; розуміти соціальні наслідки, що виникають у цифровому світі, в тому числі й питання безпеки, недоторканності приватного життя; виражати свою індивідуальність у процесі створення та публікації інформаційних продуктів;

алгоритмічними та логічними:

формулювати команди для виконавця, складати алгоритми за зразком, шукати помилки в послідовності команд, аналізувати зміст завдань на складання алгоритму для виконавців; шукати різні варіанти виконання завдань, обирати та обґрунтовувати найефективніший варіант виконання; розрізняти алгоритмічні структури: слідування, цикли, розгалуження;

створювати та виконувати алгоритми у визначеному середовищі;
розрізняти істинні та хибні висловлювання, формулювати висловлювання з логічним слідуванням;

У результаті засвоєння предметного змісту пропедевтичного курсу «Інформатика» учні мають виявляти такі складові предметної та ключових компетентностей:

- усвідомлювати ключові поняття, що описують його потреби в інформації;
- використовувати різні джерела, щоб задовольнити свої потреби в інформації;
- використовувати різні способи опрацювання відібраної інформації;
- знаходити способи для розв'язування різних типів навчальних і життєвих задач, вирішення проблем;
- співпрацювати у різних групах для виконання навчальних завдань, готовності до продуктивної праці.

Структура навчальної програми

Курс «Інформатика» розрахований на 105 годин: по 35 годин у кожному класі з розрахунку 1 година на тиждень за рахунок інваріантної складової навчального плану.

Програма побудована лінійно-концентрично. Зміст понять поступово розширюється і доповнюється. Концентричність передбачає повернення до подання та опрацювання тем у кожному класі початкової школи. Лінійність має за мету ознайомити учнівство у пропедевтичному курсі "Інформатика" з деякими простими середовищами, що забезпечують навчальну необхідність за змістом програм курсів початкової освіти. Поняття інформації, її властивостей, форм подання та використання у навчальному процесі розширюється і доповнюється на кожному етапі навчання. Таким чином забезпечується поступове нарощування складності матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню ключових та предметної компетентностей і способів діяльності на вищому рівні узагальнення.

Програмою встановлена послідовність тем курсу, яка дозволяє при вивченні кожного з розділів використовувати знання і вміння, набуті під час вивчення попередніх розділів. Учитель може змінювати порядок вивчення тем та самостійно визначає обсяг (кількість годин) на вивчення кожної теми курсу, а також на повторення, узагальнення та систематизацію під час вивчення кожної теми, вибудовуючи найбільш доречну для конкретного класу траєкторію навчання.

Характеристика змісту навчання

На початковому етапі програмою передбачається ознайомлення учнів з різноманіттям *засобів інформаційно-комунікаційних технологій* для сприймання, створення, опрацювання та обміну інформацією.

Другокласники/другокласниці практично знайомляться з різноманіттям засобів комп'ютерної техніки: портативними та стаціонарними комп'ютерами, мобільними пристроями, що наявні у школі та вдома.

У 3 класі - поглиблюють знання про їх різноманіття й призначення та вдосконалюють навички їх використання.

У 4 класі - розширюють уявлення про застосування їх для зберігання, опрацювання та передавання інформації.

За допомогою підібраних учителем/учителькою вправ учні опановують навичками впевненої роботи маніпуляторами (миша або тачскрин, тачпад), вчать використовувати клавіатуру в середовищах, необхідних для навчання з усіх інших предметів. Систематичну роботу з формування навичок роботи з клавіатурою слід передбачити на кожному уроці інформатики, підбираючи для цієї мети ігри, вправи з дотриманням дидактичних принципів наступності, послідовності.

Розкриття тем програми про *інформацію*, її властивостей та дій з інформацією базується на розумінні дитиною поняття "інформація". Учні та учениці мають вміти наводити приклади інформації, властивостей інформації, форм подання та дій з інформацією з повсякденного застосування.

Під час ознайомлення учнівства з властивостями, видами інформації, діями з нею спочатку пропонується розглянути ті, що зустрічаються у житті людини, а потім називати й такі, що відбуваються з використанням засобів інформаційних технологій.

Програмою передбачено сформувати в учнівства уявлення про те, що людина в житті постійно зустрічається з інформацією, працює з нею та може використовувати при цьому сучасні засоби ІТ з умінням захистити свій інформаційний простір.

Демонстрація переваг використання засобів ІТ для опрацювання різної інформації у навчальних ситуацій сприятиме формуванню цілісної картини навколишнього світу.

Вивчення змісту програми про *використання інформаційних технологій* починається з прикладів використання різноманітних засобів ІТ для навчання з інших предметів, як наприклад, перегляд навчальних відео, картин художників, слухання музичних творів, читання художніх творів, вдосконалення навичок усного рахунку в математичних тренажерах.

Практичні дії зі створення учнями/ученицями власних продуктів починається під час ознайомлення з середовищами для створення та змінювання зображень. Під час практичних занять у графічних та текстових редакторах, редакторах презентацій, (як і спеціального програмного

забезпечення, інстальованого на комп'ютер, так і в онлайн середовищах Інтернету), формуються навички створювати та змінювати зображення, тексти, презентації для навчання.

Передбачається, що учні та учениці матимуть вибір у визначенні зручних саме для їх віку середовищ обробки зображень, текстів, презентацій з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом.

У ході реалізації цієї змістової лінії учнівство навчиться змінювати та створювати найпростіші зображення, презентації, текстові документи; працювати зі схемами, діаграмами, картами; перетворювати інформацію з однієї форми подання в іншу (текстову, графічну, числову, звукову).

Сформовані базові навички створення презентацій дозволить демонструвати результати своєї навчальної діяльності з інших навчальних предметів.

Комунікаційні технології опановуються учнями у процесі практичного ознайомлення з мережею Інтернет та практичним використанням упродовж усіх тем вивчення курсу. Основну увагу приділено опануванню початковими практичними навичками використання мережі Інтернет для перегляду, сприймання та пошуку інформації у вигляді тексту, зображень, відео; виконання інтерактивних завдань онлайн для підтримки навчальних предметів, електронного листування при дотриманні вимог безпечної роботи в Інтернеті. На основі початкових кроків роботи в браузері пропонується ознайомити учнівство зі складовими частинами вікна програми, поняттям "папка", як середовище зберігання закладок.

Важливо щоб учні та учениці зрозуміли головні особливості безпечної роботи з інформаційними джерелами та почали використовувати відповідні навички та знання при вивченні інших навчальних предметів. Зміст пропонованих практичних завдань, що використовуються в курсі «Інформатика», відображає потреби навчання учнівства з читання, математики, мов, природознавства, мистецтв та інших навчальних предметів. Важливим є задоволення пізнавальних інтересів учнів та учениць, підтримка їх творчої ініціативи та прагнення до освоєння нових інформаційно-комунікаційних технологій, що створюватиме відчуття доступності в постійному оновленні своїх компетентностей.

Для формування міжпредметних компетенцій, у рамках пропедевтичного курсу, програмою передбачено вивчення питань, пов'язаних з алгоритмами та їх виконавцями. У результаті ознайомлення з ними учні та учениці повинні розуміти поняття виконавця, його середовища, команди, системи команд виконавця алгоритму, отримати перші уявлення про основні алгоритмічні структури, зокрема, слідування, розгалуження та повторення, навчитися виконувати готові алгоритми, а також складати прості алгоритми для виконавців, які працюють у певному зрозумілому для відповідної вікової категорії середовищі, використовуючи просту систему їхніх команд. Головною метою вивчення алгоритмів є вміння розв'язувати значущі для учнівства задачі з їх повсякденного життя, застосовуючи

алгоритмічний підхід: уміння планувати послідовність дій для досягнення мети, передбачати можливі наслідки.

У програмі передбачено під час вивчення кожної теми використовувати матеріали інших навчальних предметів, постійно здійснювати підтримку вивчення цих предметів. Доцільно організовувати навчання у захищених закритих середовищах з можливістю учнів співпрацювати між собою для розвитку як ІКТ, так і комунікативних та соціальних компетенцій; навчальні завдання створювати й з метою розвитку логічного та критичного мислення, пам'яті, просторової та творчої уяви учнівства.

Характеристика умов навчання

Психічний розвиток дитини молодшого шкільного віку має свої особливості. У 7-8 років лише починають розвиватися основні психічні новоутворення: довільність психічних процесів, внутрішній план дій, уміння організовувати навчальну діяльність, рефлексія, як результат активної навчальної діяльності у 1 класі. Продовжують своє становлення й основні пізнавальні процеси: сприймання, увага, пам'ять, уява, мислення і мовлення. До кінця молодшого шкільного віку вони мають перетворитися на вищі психічні функції, яким властива довільність і опосередкованість. До кінця навчання у 4 класі має сформуватись усвідомлення своїх власних розумових операцій, що надає допомогу в самоконтролі. У 2-3 класах переважає наочно-образне мислення, а елементи абстракції починають розвиватись в 9-10 років. У 2 класі для виникнення образу необхідна опора на конкретний предмет, наприклад, опора на зображення при розповіді, далі розвивається опора на слово, яке є передумовою мисленнєвого створення нового образу. Тому психологи радять не пропонувати для запам'ятовування та використання абстрактні поняття учням та ученицям у 2-3 класі, не використовувати вправи та завдання, котрі вимагають виконання складних аналітичних процесів.

При ознайомленні учнівства з основами ІКТ використовується комп'ютерна техніка: стаціонарні, портативні комп'ютери, мобільні пристрої та інші.

Для практичних робіт використовуються програми (онлайн-середовища Інтернету, додатки для мобільних пристроїв).

Перелік рекомендованих програмних засобів:

- операційна система;
- браузер;
- програми (сервіси, розширення, додатки, служби та інші інструменти Інтернету) для організації навчання, взаємодії учнів між собою;
- середовища для сприймання, створення та змінювання текстів, зображень, презентацій, графічні та текстові редактори, редактори презентацій;

- середовища для перегляду навчальних відео, слухання музики, роботи з картами;
- середовища програмування для дітей, для вправ з алгоритмами.

У початковій школі для дотримання норм безпеки дитини рекомендується організовувати навчання у закритому захищеному інформаційному середовищі. Облікові записи для електронного листування та співпраці в мережі створює адміністратор навчального закладу.

Основи здоров'я навчальна програма для 2-4 класів

Пояснювальна записка

Здоров'я — найперша необхідна умова успішного розвитку кожної людини, її навчання, праці, добробуту, створення сім'ї і виховання дітей.

Навчити дітей берегти і зміцнювати своє здоров'я — одне з найважливіших завдань сучасної школи, яке має стати атрибутом будь-якої освітньої діяльності у навчальному закладі і поза його межами. Здоров'язбережувальна компетентність як ключова формується на міжпредметному рівні за допомогою предметних компетенцій з урахуванням

специфіки предметів та пізнавальних можливостей учнів початкових класів. Здоров'язбережувальна компетентність формується шляхом вивчення предметів освітньої галузі «здоров'я і фізична культура» і передбачає оволодіння учнями відповідними компетенціями. З урахуванням мети і завдань зміст освітньої галузі визначається за такими змістовими лініями: здоров'я і фізична культура.

Мета предмета «Основи здоров'я» – формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на основі оволодіння ними знаннями про здоров'я та безпеку, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я, сприяння їх фізичному, психічному, соціальному і духовному розвитку.

Головними **завданнями** предмета є:

формування в учнів знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечну поведінку, взаємозв'язок організму людини з природним, техногенним і соціальним оточенням;

розвиток в учнів мотивації дбайливого ставлення до власного здоров'я, удосконалення фізичних, соціальних, психічних і духовних його чинників;

виховання в учнів потреби у здоров'ї, що є важливою життєвою цінністю, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя;

набуття учнями власного здоров'язбережувального досвіду з урахуванням стану здоров'я;

розгортання у повсякденному житті практичної діяльності задля збереження власного здоров'я та здоров'я інших людей.

формування в учнів соціальної і життєвої компетентності на основі засвоєння ними соціальних норм; розвиток навичок взаємодії у сім'ї, школі, колективі, громадянському суспільстві;

формування в учнів основ споживчої культури, умінь приймати рішення щодо власної поведінки у різноманітних життєвих ситуаціях;

оволодіння учнями моделями поведінки і способами діяльності, які відповідають українському законодавству.

Реалізація мети та завдань предмета буде ефективною за **умов**:

постійного мотивування учнів до здорового способу життя і безпечної життєдіяльності;

застосування інтерактивних технологій навчання, що забезпечують індивідуалізацію сприйняття, активну участь кожного учня і групову взаємодію;

переважання практичних дій і вправлянь учнів у засвоєнні навчального матеріалу;

забезпечення зв'язку між теоретичними відомостями й можливостями їх практичного застосування;

організація комунікативного спілкування, застосування в навчальному процесі ігрових методів, елементів дискусії, методу проєктів, які є ефективними засобами розвитку особистості, її громадянських якостей;

забезпечення змістових та мотиваційних зв'язків предмета з навчальним матеріалом інших предметів початкової школи (фізична культура, природознавство, Я у світі, читання тощо);

співпраці вчителя з батьками, батьків з дітьми;

ціннісного ставлення вчителя до свого здоров'я, особистого прикладу дотримання правил здорового і безпечного способу життя.

Змістову основу предмета складають такі базові поняття: *здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечна поведінка, здоров'язбережувальна компетентність, здоров'язбережувальні компетенції (життєві і спеціальні навички)*.

Здоров'я розглядається як:

стан загального фізичного, психологічного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад (ВООЗ).

процес формування, збереження, зміцнення, відновлення фізичної, соціальної, психічної та духовної його складових.

Здоровий спосіб життя — усталений спосіб життєдіяльності людини, метою якого є формування, збереження, зміцнення і відновлення здоров'я.

Безпечна поведінка — поведінка людини, яка не загрожує її життю і здоров'ю та безпеці інших людей.

Здоров'язбережувальна компетентність — здатність учня застосовувати *здоров'язбережувальні компетенції* в умовах конкретної життєвої або навчальної ситуації на користь збереження, зміцнення і формування здоров'я.

Здоров'язбережувальні компетенції (життєві та спеціальні) — це суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень, які сприяють здоров'ю у всіх сферах життєдіяльності людини.

Зміст програми для кожного класу структурується за такими розділами: 1) здоров'я людини; 2) фізична складова здоров'я; 3) соціальна складова здоров'я; 4) психічна та духовна складові здоров'я.

Розділ «Здоров'я людини» передбачає формування цілісного уявлення учнів про здоров'я, безпеку і розвиток людини та їх взаємозв'язок із способом життя і навколишнім середовищем.

Розділ «Фізична складова здоров'я» спрямовано на вивчення чинників, що впливають на фізичне благополуччя дитини.

Розділ «Соціальна складова здоров'я» присвячено вивченню чинників, що впливають на соціальне благополуччя людини та правил безпечної поведінки у навколишньому середовищі.

Розділ «Психічна та духовна складові здоров'я» містить інформацію щодо чинників, які впливають на емоційний, інтелектуальний та духовний розвиток учня. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті розвитку позитивної самооцінки, навичок критичного мислення й уміння приймати виважені рішення.

Програму побудовано за концентричним принципом. Зазначені розділи є наскрізними для всієї початкової школи, в кожному класі зміст і обсяг

пропонованої учням інформації, організація її засвоєння змінюються відповідно до зростаючих пізнавальних і психологічних особливостей учнів. За умови дотримання державних вимог до результатів навчання послідовність і кількість годин на ці складові у підручниках і календарних планах можуть змінюватися відповідно до авторського викладу, робочого плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, в яких відбувається навчально-виховний процес (наближення епідемії, стихійне лихо, інфекційні хвороби тощо).

Особливість методики проведення уроків у початковій школі полягає в тому, що оволодіння здоров'язбережувальною компетентністю потребує багаторазового вправлення, насамперед у процесі групової взаємодії. Тому необхідна організація практичної, ігрової, індивідуальної та колективної діяльності учнів, що базується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії вчителя з учнями і учнів між собою.

Особливістю **структури уроків** з основ здоров'я має бути гнучкість, органічне поєднання навчально-пізнавальної та оздоровчо-рухової діяльності учнів, включати різні види діалогу, групової співпраці. Особливого значення для формування в учнів здорового способу життя та безпечної поведінки має емоційність і доступність навчального матеріалу, його унаочнення. Практичні роботи, зазначені в програмі, виконуються учнями в практично-дієвій формі під час опрацювання відповідної теми для досягнення мети уроку. Кількість годин на вивчення кожної теми учитель може визначати самостійно.

Узагальненим **результатом** навчання основ здоров'я у початковій школі є відповідний до віку рівень здоров'язбережувальної компетентності учнів. Деталізовані результати навчання у початковій школі представлено у вигляді державних вимог щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

Фізична культура

навчальна програма для 2 – 4 класів

Пояснювальна записка

Навчальна дисципліна «Фізична культура» – самостійна галузь діяльності у соціокультурному просторі й викладається у загальноосвітніх навчальних закладах як окремий предмет.

Інваріантна частина Типових навчальних планів, до якої входить навчальний предмет «Фізична культура», сформована на державному рівні, і є однаковою для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування та форми власності.

Основна мета предмета «Фізична культура» – набуття учнями досвіду діяльності: навчально-пізнавальної, практичної, соціальної; формування в учнів стійкої мотивації і потреби у збереженні й зміцненні свого здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовленості, комплексного розвитку природних здібностей та моральних якостей; використання засобів фізичного виховання в організації здорового способу життя.

Мета предмету «Фізична культура» реалізується шляхом застосування комплексного підходу до вирішення навчальних, оздоровчих і виховних завдань:

- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєво необхідних рухових дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;
- розширення функціональних можливостей систем організму шляхом цілеспрямованого розвитку основних фізичних якостей і природних здібностей;
  - збереження та зміцнення здоров'я школярів;
  - формування загальних уявлень про:
    - фізичну культуру, її значення в житті людини, збереженні та зміцненні здоров'я, фізичного розвитку;
    - історичну спадщину та сьогодення спорту;
  - забезпечення оптимального для кожного учня рівня фізичної підготовленості;
- формування інтересу до використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя;
- формування практичних навичок щодо самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- реалізація комунікативної функції фізичного виховання;
- формування морально-вольових якостей та позитивного ставлення до оточуючої дійсності.

Змістом предмета «Фізична культура» у початковій школі є рухова активність із загальнорозвивальною спрямованістю. Він спрямований на формування в учнів ключових компетентностей: **соціальних** (здатність до співробітництва, взаєморозуміння, соціальної активності, формування фізичної культури особистості, основ здорового способу життя), **мотиваційних** (формування особистісних уявлень про престижність високого рівня здоров'я та фізичної підготовленості, здатність до навчання, творчий підхід до застосування рухових дій у різних умовах) та **функціональних** (здатність до оперування знаннями про рухову активність, знаннями з історії фізичної культури та спорту, розширення рухового досвіду з метою розвитку фізичних якостей і природних здібностей відповідно до

вікових особливостей, засвоєння термінологічних та методичних компетентностей), які відображають низку вимог до фізкультурної діяльності, що поступово розширюється й удосконалюється.

У даній програмі ключові компетентності виступають індикаторами – результатами навчальних досягнень. Тому державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів являють собою сукупність ключових компетентностей і відображають базовий зміст програми.

Основними компонентами змісту предмета «Фізична культура» є:

- **інформаційний**, що поєднує в собі знання про наукові засади фізичного виховання, які відображають спрямованість навчального предмету на пріоритетний розвиток фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я, основні умови і способи його збереження та зміцнення ;

- **операційний**, що поєднує в собі підходи до засвоєння учнями цінностей фізичної культури, визначає орієнтацію практичних методик на розвиток пізнавальної і творчої активності школярів та реалізацію диференційованого підходу;

- **мотиваційний**, що поєднує в собі знання основ збереження й зміцнення здоров'я, створення умов для формування в учнів індивідуальних ціннісних орієнтацій на заняття фізичними вправами, задоволення соціально-значущих і особистісно орієнтованих потреб.

У програмі вимоги викладені у певній послідовності з урахуванням ускладнення видів діяльності учнів (репродуктивна, продуктивна, творча); особливостей психічних процесів; особливостей діяльності учня залежно від характеру знань, які засвоюються. Зважаючи на це, державні вимоги задекларовані за мірою ускладнення: «називає», «розпізнає», «пояснює», «характеризує», «виконує», «використовує», «володіє», «дотримується».

Програма розроблена за моделлю «на базі стандартів» відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 р. Вона робить акцент на розвиток навичок мислення, міжособистісних відносин, творчої співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу і покликана сприяти системним реформам національної освіти, процесам її інтеграції до європейського та всесвітнього освітнього простору.

При розробці навчальної програми «Фізична культура» враховані основні вимоги до складання навчальних програм:

- **узгодженість зі стандартами галузі:**
  - відповідність мети, завдань і змісту;
  - відповідність загальним дидактичним принципам;
  - відповідність вибору методів навчання структурним компонентам змісту навчання (розуміння притаманних предмету основних понять, закономірностей тощо; значимість засвоєного у розвитку особистості);

- **придатність для всіх учнів:**

- врахування вікових особливостей;

- врахування статевих особливостей;
- врахування регіональних (місцевих) особливостей;
- врахування рівня здатності учнів;
- **наступність і прогрес:**
  - наступність змісту (для 1-х – 4-х класів);
  - наступність досягнень (для 1-х – 4-х класів);
- **зручність використання:**
  - ступінь деталізації;
  - доступність розуміння підходу до побудови програми;
  - доступність термінів, що використовуються;
  - доступна для непрофесіоналів мова написання.

Предметом навчання у початковій школі в галузі фізичного виховання є **рухова активність із загальноосвітньою спрямованістю.**

Програма предмета “Фізична культура” складається з пояснювальної записки і таких розділів:

I. Основи знань з фізичної культури.

II. Способи рухової діяльності:

- вправи для формування культури рухів з елементами гімнастики;
- вправи для оволодіння навичками пересувань;
- вправи для опанування навичками володіння м'ячем;
- стрибкові вправи;
- ігри для активного відпочинку;
- вправи для розвитку фізичних якостей;
- вправи для формування постави і профілактики плоскостопості.

Виходячи з назви освіти у 2-х – 4-х класах – «початкова загальна освіта» – у програмі навчальний матеріал розподілений не за видами спорту, а за способами рухової діяльності, що дає змогу школярам опанувати основами рухових дій, які у подальшому можуть удосконалюватися у будь-якому виді спорту, обраному учнем.

До вправ для формування культури рухів з елементами гімнастики увійшли вправи основної гімнастики, організуючі вправи, елементи акробатики, вправи корегувальної спрямованості та ті, що пов'язані із незвичним положенням тіла у просторі.

Вправи для оволодіння навичками пересувань забезпечують формування життєвонеобхідних ходьби, бігу, танцювальних кроків, способів лазіння та перелізання, пересування на лижах та ковзанах, плавання. У разі відсутності умов для проведення лижної, ковзанярської підготовки або плавання, навчальні години використовуються для вивчення інших складових програми.

Вправи для опанування навичками володіння м'ячем включають елементи володіння малим і великим м'ячем, які в подальшому дозволять оволодіти навичками метань та основами спортивних ігор: волейболу, гандболу, баскетболу, футболу тощо.

Стрибкові вправи об'єднують види стрибків: зі скакалкою, стрибки у глибину, у висоту, у довжину, опорні стрибки.

Ігри для активного відпочинку (рухливі й народні ігри) систематизовані за відповідними видами рухової діяльності. Водночас, враховуючи різнобічну спрямованість ігрового матеріалу й комплексний підхід у розвитку фізичних здібностей, його можна вводити в уроки, на яких формуються навички з різних видів рухової діяльності. Крім того, цей розділ містить основи туризму (4 клас). Усі компоненти цього розділу спрямовані на формування в учнів умінь і навичок, які вони можуть використовувати під час активного відпочинку.

Вправи для розвитку фізичних якостей систематизовані за ознаками функціональної дії для розвитку певних фізичних здібностей. Це дозволить вчителю підбирати необхідні вправи, розробляти на їхній основі різноманітні комплекси, використання яких дозволить планувати навантаження і забезпечувати наступність у розвитку основних фізичних якостей.

Використання вправ для формування постави і профілактики плоскостопості досягає позитивного ефекту за умови багаторазового повторення правильного положення тіла у різних вихідних положеннях та під час пересування.

Порушення постави визначається візуально: під час зовнішнього огляду перевіряють висоту розміщення плечових ліній, нижніх кутів лопаток. Асиметрію лопаток визначають і за допомогою вимірів сантиметровою стрічкою методом “трикутник”: дитина перебуває у своїй звичайній позі, а вимірюють сантиметровою стрічкою такі показники: від VII шийного хребця (який найбільше виступає) до нижнього кута лівої та правої лопатки. Якщо постава фізіологічно нормальна, то ці відстані рівні.

До цього розділу увійшли вправи, що сприяють вихованню координації рухів, суглобно-м'язового відчуття, вміння управляти своїм тілом, вправи на рівновагу та балансування, на розвиток рухливості суглобів.

Враховуючи психологічні особливості молодших школярів, програма дозволяє планувати комплексні уроки, які дають можливість включати в урок різнопланові фізичні вправи, що підвищують зацікавленість та емоційний стан учнів.

Навчати молодших школярів руховим діям доцільно, застосовуючи переважно ігровий метод. Це сприятиме створенню позитивного емоційного клімату і формуванню стійкого інтересу до занять фізичною культурою.

Теоретичний матеріал тісно пов'язаний із практичним. Він передбачає формування в учнів основ знань про особисту гігієну, загартування, самоконтроль, організацію найпростіших форм самостійних занять фізичними вправами, історію та сьогодення олімпійського руху. Надання теоретичних знань здійснюється у процесі уроків фізичної культури.

Образотворче мистецтво

навчальна програма для 2-4 класів

Пояснювальна записка

Невід’ємною частиною культури, одним із визначальних її проявів є образотворче мистецтво. Тисячоліттями мистецтво займало одне з пріоритетних місць за силою впливу на особистісний розвиток людини та її виховання. Високорозвинені цивілізації ставили і продовжують ставити мистецтво у центрі всієї освіти, розуміючи його унікальні можливості для розвитку духовності та інтелекту, універсальну доступність різних форм творчості для сприйняття і засвоєння з ранніх років дитинства.

Освітня галузь “Мистецтво” у початковій школі є однією з ланок неперервної мистецької освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями художніх компетенцій основної школи.

Навчальна програма “Образотворче мистецтво” реалізує вимоги освітньої галузі “Мистецтво” (змістова лінія “Образотворче мистецтво”) Державного стандарту початкової загальної освіти та гармонійно поєднує навчально-виховний потенціал образотворчої культури з її естетично-мистецькою, зображально-моторною і творчо-діяльнісною складовими.

Зміст програми ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, послідовності, наступності та неперервності змісту загальної мистецької освіти, єдності навчання і виховання. Диференціювання тем базується на принципах системності та циклічності подання матеріалу, що узагальнений в структурні блоки. Принципи поліхудожності, інтегративності та варіативності дають змогу вчителям повноцінно застосувати й адаптувати до даної програми свій творчий потенціал, педагогічний досвід, здійснювати диференціацію завдань, їхню інтерпретацію та аналіз, формувати інноваційні підходи та методи.

Метою вивчення образотворчого мистецтва є художньо естетичний розвиток учнів, їх емоційної чутливості, практичних творчих умінь, формування стійкого інтересу до образотворчої діяльності, формування загальнокультурної компетентності.

Головними завданнями курсу є:

Формування

- емоційно-естетичного досвіду учнів, культури почуттів, елементарних світоглядних орієнтацій та оцінних суджень, основ національної та громадянської свідомості;
- особистісно-позитивного, художньо-естетичного сприйняття дійсності на основі емоційно-чуттєвого досвіду, здатності до художнього мислення та творчої активності;
- художньої компетентності учнів у процесі засвоєння основ образотворчої грамоти;

- елементарних умінь та навичок використовувати художні техніки та матеріали, засоби художньої виразності у власній творчій діяльності;

розвиток

- чуттєво-емоційної сфери, здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва (у відповідності до вікових можливостей), оцінювати естетичні явища;
- універсальних особистісних якостей та здібностей: образного мислення, уяви, фантазії, спостережливості, зорової пам'яті, художнього смаку та сприйняття кольору, форми, ритму, фактури поверхні тощо;
- художньо-практичних умінь, навичок та вміння використовувати набуті знання у самостійній художній діяльності;

засвоєння учнями

- початкових знань про образотворче мистецтво та його роль у житті суспільства, культурному середовищі;
- основних понять з курсу образотворчого мистецтва через сприйняття композиції, форми, кольору, об'єму, простору, руху тощо;
- елементарних знань про специфіку художньо-образної мови різних видів образотворчого мистецтва та виражальні можливості художніх технік і матеріалів.

Умовою успішної реалізації завдань програми є:

- практичне ознайомлення учнів із виражальними засобами образотворчого мистецтва;
- формування позитивного ставлення до світу на основі емоційно-чуттєвого досвіду та залучення до художньо-творчої діяльності шляхом опанування основних правил-понять на чуттєвому рівні;
- розвиток чуттєво-емоційної сфери учнів, художньо-образного мислення, потреби і здатності до художньо-творчої самореалізації;
- спонукання до необхідності вносити елементи краси в побут, природу, стосунки з однолітками, дорослими.

Програма передбачає такі **основні види художньої діяльності учнів** на уроках, як сприймання (естетичне сприймання дійсності та сприймання творів мистецтва) та практична художня діяльність (репродуктивно-творча і творча).

Сприймання передбачає розвиток естетичного сприйняття, вміння помічати красиве у навколишньому середовищі, емоційно відгукуватися та усвідомлювати красу, здатності до співпереживання; формування вміння висловлювати естетичне ставлення до творів мистецтва, оцінювати їх та інтерпретувати у відповідності до вікових можливостей.

Практична художня діяльність у початковій школі має пропедевтичний характер і передбачає ознайомлення з різноманітними художніми матеріалами й техніками та включає роботу за зразком, з пам'яті, з натури, за уявою; на площині та в об'ємі.

Структура програми базується на засадах особистісно орієнтованого навчання і побудована за **концентричним** принципом вивчення навчального матеріалу, який допускає повторне вивчення окремих тем і понять змістової лінії у кожному наступному році навчання з розширенням змісту й поглибленням рівня його викладу;

Матеріал програми згруповано у **блоки-теми**, кількість уроків та тематика завдань в яких є **орієнтовною**. Вчитель на свій вибір може визначати послідовність виконання репродуктивних, практичних, творчих завдань і вправ, самостійно обирає орієнтовні тематичні завдання та художні техніки і матеріали із запропонованих програмою.

Години резервного часу можуть використовуватися на розсуд учителя, у тому числі на узагальнення тематичного матеріалу, відвідування виставок, проведення уроків на природі тощо.

Методикою програми передбачено гармонійне поєднання в структурі уроку різноманітних видів діяльності та видів мистецтва (музика, поезія тощо). Окрім внутрішньої галузевої інтеграції, доцільно використовувати міжпредметні зв'язки й з іншими галузями: “Технології”, “Мови і літератури”, “Природознавство”, “Суспільствознавство”, “Математика”, “Здоров'я і фізична культура”. У школах, які мають необхідне комп'ютерне забезпечення, при виконанні окремих творчих завдань, бажано користуватися растровими програмами типу Corel Photo – Paint та Painter.

Особливу увагу на уроках образотворчого мистецтва слід приділяти збереженню психічного та фізичного здоров'я дитини. Педагог має створювати на уроках емоційно-піднесену атмосферу, що сприятиме зустрічі з прекрасним та розвантаженню дитини. Для підтримки здоров'я учнів на уроках необхідно дотримуватись санітарно-гігієнічних норм, техніки безпеки при роботі з різноманітними художніми матеріалами та інструментами, розвивати моторику дрібних м'язів пальців і кистей рук, координацію рухів, проводити фізкультхвилинки, уроки на природі тощо.

Музичне мистецтво

навчальна програма для 2-4 класів

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з музичного мистецтва для 2- 4 класів розроблена відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти. Програма визначає концептуальні підходи до музичної освіти учнів початкових класів, конкретизує музично-освітні завдання, розподіляє художньо-педагогічний

матеріал, враховує національні музично-педагогічні традиції та сучасні тенденції розвитку національної та світової музичної культури.

В основу програми покладено провідні положення сучасної музичної педагогіки, а саме: визначення мети загальної музичної освіти у широкому культурологічному контексті; підхід до сприймання музики як основи загальної музичної освіти; ставлення до музичного мистецтва як джерела і предмета духовного спілкування. Програмою передбачено неперервність і наступність завдань і змісту музичної освіти у початковій та основній школі; Варіативність її змісту та поліхудожність, що реалізується через встановлення зв'язків між музикою та іншими видами мистецтва.

Програма ґрунтується на таких **принципах** музичної педагогіки:

- орієнтації на духовний розвиток особистості засобами музичного мистецтва;
- зв'язку музики з життям;
- **опори на три типи музики – пісню, танець, марш;**
- активізації музичного мислення;
- єдності емоційного і свідомого, художнього і технічного;
- взаємодії мистецтв;
- особистісно-діяльнісного підходу, визнання самотності й самоцінності особистості учня.

У програмі реалізовано ідею загальної музичної освіти учнів на основі української національної музичної культури як складника **світової**. Її суть полягає у ставленні до музичного мистецтва як невід'ємної частини духовного життя народу; у зверненні до народної музичної творчості крізь призму її життєвих зв'язків із духовним, матеріальним та практичним світом людини; у розгляді української музичної культури в діалектичній єдності з музикою інших народів; у вивченні професійної музики крізь призму її фольклорних джерел; у розкритті естетичного змісту української народної і професійної музики на основі осягнення учнями суті й особливостей музичного мистецтва.

Мета і завдання музичної освіти учнів 2-4 класів зумовлені соціальними функціями музичного мистецтва, вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти.

Метою музичної освіти в початковій школі є формування основ музичної культури учнів як важливої і невід'ємної частини їхньої духовної культури, комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі сприймання й інтерпретації кращих зразків української та світової музичної культури, а також формування естетичного досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва. Ця мета конкретизується в основних **завданнях**, спрямованих на формування базових освітніх компетентностей та загальний естетичний розвиток учнів:

- введення учнів у світ добра й краси, відбитий у музичних творах, засвоєння ними початкових знань про особливості художньо-образної мови музичного мистецтва;

- розвиток чуттєво-емоційного сприйняття навколишнього світу крізь призму музичного мистецтва, прилучення учнів до животворного джерела людських почуттів і переживань, втілених у музиці;
- збагачення емоційно-естетичного досвіду учнів, підведення їх до осягнення художньо-образної суті музичного мистецтва в його найпростіших втіленнях;
- сприяння розвитку образного мислення, уяви, загальних та музичних здібностей учнів;
- формування здатності до різних видів активної музично-творчої діяльності, опанування елементарними практичними вміннями та навичками;
- формування універсальних (духовних, моральних, громадянських, естетичних) якостей творчої особистості;
- виховання ціннісного ставлення до музичного мистецтва.

Змістове наповнення програми передбачає формування в учнів світоглядних, ціннісно-орієнтаційних, навчально-пізнавальних, творчо-діяльнісних, комунікативних компетентностей, що досягається через сприймання та інтерпретацію творів народного і професійного музичного мистецтва, оволодіння досвідом художньо-практичної діяльності, розвиток творчих здібностей, потреби в міжособистісному спілкуванні та спілкуванні з творами музичного мистецтва.

Характеристика структури навчальної програми

В основу структури програми покладені різні грані музики як єдиного цілого. Програма має тематичну побудову, що дає змогу об'єднати різні види музичної діяльності учнів (сприймання музики, виконання, засвоєння необхідних музичних понять і термінів, елементарне музикування, інсценування пісень, ритмічна й пластична імпровізація, тощо) на одному уроці.

Зміст і послідовність тем визначаються необхідністю розвитку в учнів здатності до співпереживання тих почуттів і станів, що виражає музика; до осягнення художньо-образної суті музичного мистецтва у найпростіших виявах, засвоєння елементів музичної мови; можливостями усвідомлення зв'язків музики з життям, набуттям ними практичного досвіду. Уміннями сприймати, аналізувати і виконувати музику учні оволодівають у тісному зв'язку із засвоєнням конкретної теми.

Тематична побудова програми (заснована на музично-педагогічній концепції Д.Б.Кабалевського) пройшла у свій час багаторічну масову експериментальну перевірку в школах України і зарекомендувала себе як найбільш доцільна.

Теми програми мають не тільки навчальний, але й музично-естетичний характер і відкривають можливість досягнення цілісності та єдності навчального процесу не лише в межах одного уроку, але й протягом семестру, навчального року і всього навчального курсу.

Базова програма передбачає свободу творчості вчителя й можливості вибору *традиційних та сучасних педагогічних методик (М. Лисенка, К. Орфа, Е.Жак-Далькроза, З. Кодая та інших)*. Тому у варіативних авторських концепціях назви навчальних тем, порядок та обсяг їх подання можуть бути іншими (за умови відповідності Державному стандарту). При цьому мають бути використані твори з орієнтовного або додаткового матеріалу для слухання і виконання.

Трудове навчання
навчальна програма для 2 – 4 класів

Пояснювальна записка

Освітня галузь “Технології” в молодших класах реалізується через зміст навчальних предметів “Трудове навчання” та “Інформаційно-комунікативна грамотність”, які є початковою ланкою загальної системи трудового навчання та виховання учнів. Трудове навчання в початковій школі є однією з ланок неперервної технологічної освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями технологій основної школи та здобуття професійної освіти.

Метою “Трудового навчання” в початковій школі є формування і розвиток в межах вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності учнів, яка дає можливість їм самостійно вирішувати предметно-практичні та побутові задачі. Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання наступних завдань:

- формування в межах вікових можливостей узагальнених способів (алгоритмів) предметно-перетворювальної діяльності з дотримання безпечних прийомів ручної праці та економного використання матеріалів;
- розвиток творчих здібностей, елементів графічної грамоти, вмінь працювати в команді та навичок виконання операцій з ручних технік обробки матеріалів;
- набуття досвіду предметно-перетворювальної та побутової практичної діяльності, алгоритмів і способів предметно-практичних дій ручними техніками для оволодіння в основній школі основами технологій;
- виховання в учнів ціннісного ставлення до себе як суб’єкта предметно-перетворювальної діяльності, шанобливого ставлення до людей праці та їх професій, трудових традицій українського народу та інших народів світу.

Зміст “Трудового навчання” визначається за такими змістовими лініями: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво та самообслуговування. Кожна змістова лінія передбачає формування культури виконання трудових дій. У результаті трудової діяльності в учнів формуються вміння та навички з обробки матеріалів, правильне уявлення про навколишню дійсність, розширюється загальний і політехнічний кругозір, виховується свідоме ставлення до праці. У молодшому шкільному віці предметна діяльність одночасно є і пізнавальною. А тому діяльність, яка передбачає обробку різних матеріалів, стає для дітей формою мислення, джерелом їх розумового розвитку.

Навчальну програму побудовано за такими принципами:

- навчальний матеріал диференціюється за видами діяльності (згинання, складання, різання, ліплення тощо) та конструкційними матеріалами (папір, картон, пластилін, природні та штучні матеріали та ін.), які ускладнюються в кожному класі залежно від просторово-предметних характеристик виготовлення виробів (за шаблоном на площині, за шаблоном на площині з елементами творчості, об’ємні, об’ємні з елементами творчості);

- види практичної діяльності диференціюються впродовж навчального року залежно від календарних свят (держаних і релігійних), регіональних традицій і звичаїв, які ускладнюються в кожному класі через добір об'єктів праці з врахуванням вікових особливостей учнів;

Окремі елементи загальних тем навчальної програми (організація робочого місця на уроці, безпека життя при користуванні інструментами та матеріалами, бережливе та економне ставлення до використання матеріалів, самообслуговування та ін.) є наскрізними. Отримані учнями знання, сформовані вміння та навички розвиваються на кожному уроці в школі, позаурочній діяльності, зокрема на заняттях в групі продовженого дня та вдома.

У програмі не передбачена орієнтовна сітка розподілу навчальних годин за темами програмового матеріалу їх вчитель розподіляє самостійно з урахуванням матеріально-технічного забезпечення, бажання учнів та традицій регіону. Резерв часу, передбачається використовувати для проведення уроків узагальнення та повторення з використанням нестандартних форм, презентації проєктів, вивчення актуальних тем: «Сучасні технології виготовлення виробів», «Бісероплетіння», «Виготовлення об'ємних виробів з дроту» «Виготовлення виробів з збереженням народних традицій (ремесел) регіону», «Вирощування та догляд за рослинами», «Вирощування та догляд за птахами, тваринами», «Кулінарія» «Декоративно-ужиткове мистецтво», “Конструювання з використанням ігрових наборів і конструкторів та (або) їх електронних версій” та інші.

Трудове навчання у 2-4 класах базується на практичній діяльності учнів. Кожен урок трудового навчання в початковій школі передбачає виконання учнями практичної роботи. Її зміст визначається вчителем самостійно залежно від теми уроку та виду робіт, що виконуватимуться під час уроку. Об'єкти праці для виготовлення на уроках учнями добирає учитель опираючись на їхні побажання.

Освітня програма в обсязі 66 (шестидесяти шести) сторінок пронумерована , скріплена печаткою.

червня 2018 р.

Директор

Баталова О.Л.